

broj 14 – jun/jul 2011.

Sadržaj

uvodna reč 2

prevedena poezija (savremena američka poezija)

Lujza Glik – Ahilov trijumf 4

Artur Zi – Svetlost Zemlje 9

Dajan Vord – Ispražnjena lica pred kamerom 14

poezija

Ognjen Petrović – Reči stiču tvrdoću 19

Dragoslava Barzut – Lektorišem amputirano stablo 29

Tamara Šuškić – Golo telo pada niz stepenice 37

Viktor Radonjić – Pod brazdama dlana 43

o poeziji

Temat :

Precrtano i zapisano kao putevi do pesme

Marko Stojkić – Stvaralački tabu 48

Norbert Humelt – Citati, lektira 52

Norbert Humelt – Zapisivanje 55

Ginter Helmih – Nastanak pesme 58

Karl Krolov – Sigurnost u nesigurnosti 64

pisali su 67

uvodna reč

Novi, četrnaesti broj *Agona*, rubriku *prevedena poezija* posvetio je savremenim američkim pesnicima, u prevodu Nikole Živanovića i Vladimira Stojnića. **Lujza Glik** u svojim stihovima svakodnevnim jezikom progovara o smrti, dramtizujući lične i opštepoznate mitološke motive iz perspektive ženskih likova. Konstantna zapitanost nad manifestacijama ljudske prirode u miljeu prirodnih oaza urbanizovanog savremenog sveta, jedna je od osnovnih poetičkih preokupacija pesnika kineskog porekla **Artura Zija**. Suprotna dinamika pokreće poeziju **Dajan Vord**. U njenim pesmama sama reč pokušava da, putem digresija i semantičke rasparčanosti preoblikuje spoljni svet, prema zakonima diskursa.

Rubrika *poezija* donosi pesme Ognjena Petrovića, Dragoslave Barzut, Tamare Šuškić i Viktora Radonjića. U pismu **Ognjena Petrovića** spajaju se teatralna dramtizacija pesničkog iskustva i anti-utopistička koncepcija jednog virtuelnog „društva spektakla“, *posle sutra*. U stihovima pesnikinje-performerke **Dragoslave Barzut** odvija se subverzija na dva nivoa: na grafičkom, gde slovo, gotovo na letristički način, podriva pismo, i na seksualnom gde lirski subjekat osporava, *obezličuje* zadatu seksualnost i svoju ulogu u takvoj seksualnosti. **Tamara Šuškić**, koja se javlja posle duže pauze, u svojim prepoznatljivim stihovima-sinkopama niže scene koje podsećaju na nemontirane filmske kadrove. „Brze“ stihove **Viktora Radonjića** generiše paronimija, ali iako ih odlikuje izrazita zvučnost, kroz isprekidane slike oni donose samosvojnu refleksiju o egzistenciji subjekta i njegove reči.

Tematski odeljak *o poeziji* čine tekstovi savremenih nemačkih pesnika posvećeni problematici nastanka pesme. Na tragu Bena i Valerija, o ličnim pesničkim iskustvima progovaraju **Norbert Humelt**, **Ginter Helmih** i **Karl Krolov**. U ovim tekstovima pisanje pesme se čas poima kao „proizvodnja“ i kao „pravljenje“, a čas kao „plod nadahnuća“. Te oprečnosti u tekstovima polemišu na interesantan način. O tome u uvodnom tekstu *Stvaralački tabu* piše Marko Stojkić, koji je priređivač temata.

Bojan Savić Ostojić

prevedena poezija

Lujza Glik

Ahilov trijumf

Fantazija

Reći ću ti nešto: svakoga dana
Ljudi umiru. A to je tek početak.
Svakoga dana, u kućama pokojnika, nove udovice se rađaju,
Nova siročad. Sede sa prekrštenim rukama,
Pokušavajući da odluče šta će sa ovim novim životom.

Onda su na groblju, neke od njih
Po prvi put. Uplašene su plakanjem,
Ponekad neplakanjem. Neko se nagne,
Kaže im šta da urade sledeće, što bi moglo značiti
Da treba da kažu nekoliko reči, ili ponekad
Da bace poneki grumen u otvoren grob.

Posle toga, svi odlaze u kuću,
Koja je odjednom puna posetilaca.
Udovica sedi na kauču, veoma svečano,
Ljudi staju u red i prilaze joj jedan po jedan,
Ponekad je uzmu za ruku, ponekad zagrlje.
Nađe prikladnu reč za svakog od njih,
Zahvaljuje im, zahvaljuje im što su došli.

Duboko u srcu, želi da odu.
Želi da se vrati nazad na groblje,
Nazad u bolesničku sobu, u bolnicu. Zna da
To nije moguće. Ali to je njena jedina nada,
Da se vrati unazad. I to samo malo,
Ne tako daleko do venčanja, niti do prvog poljupca.

Kirkina moć

Nikada nisam nikoga pretvorila u svinju.
Neki ljudi su svinje; Ja samo učinim
Da izgledaju kao svinje.

Muka mi je od tog sveta
Koji dozvoljava da spoljašnjost preruši unutrašnjost.
Tvoji ljudi nisu bili loši ljudi;

Nedisciplinovan život
Učinio im je to. Kao svinje,

Uz moju negu
I negu mojih dama, oni su
Postali mili, kako treba.

Onda sam poništila čini, pokazujući svoju dobrotu
Kao i svoju moć. Videla sam da

Možemo biti srećni ovde,
Kao muškarci i žene
Kada su im potrebe jednostavne. U istom trenu,

Predvidela sam tvoj odlazak,
Tvoji ljudi su uz moju pomoć prkosili
Moru koje urla i besni. Misliš

Da me je nekoliko suza uznemirilo? Prijatelju moj,
Svaka čarobnica je
Pragmatičar u srcu; ne vidi suštinu onaj ko se ne može
Susresti sa ograničenjem. Da sam htela samo da te držim

Držala bih te kao zatvorenika.

Kirkina žalost

Na kraju. Obznanila sam se
Tvojim ženi onako kako bi
Neko od bogova to učinio, u njenoj kući, na
Itaci, glas
Bez tela: zaustavila je
Tkanje, okretala glavu
Prvo na levo, onda na desno
Mada je bilo uzaludno naravno
Pratiti glas do bilo kakvog
Stvarnog izvora: sumnjam
Da će se vratiti razboju
Sa onim što sada zna. Kada je
Ponovo vidiš, reci joj
Da ovako bogovi kažu zbogom:
Ako sam u njenoj glavi zauvek
Tada sam u tvom životu zauvek.

Nostos¹

---

¹ Grčka reč za povratak kući. (prim. prev.)

U dvorištu je bilo drvo jabuke –
To je bilo pre
Četrdeset godina – pozadi
Samo livade. Nanosi
Šafrana na rosnoj travi.
Stajala sam na prozoru:
Kasni april. Prolećni
Cvetovi u susedovom dvorištu.
Koliko je zaista puta to drvo
Procvetalo na moj rođendan,
Baš na taj dan, ne
Ranije, ne kasnije? Zamena
Nepromenljivog
Za promenljivo, za ono što napreduje.
Zamena slike
Za neumornu zemlju. Šta
Znam o ovom mestu,
Višedecenijsku ulogu drveta
Koji je preuzeo bonzai, glasove
Sa teniskog igrališta –
Polja. Miris visoke trave, sad posečene.
Kao što se očekuje od lirskog pesnika.
Pogledali smo u svet jednom, u detinjstvu.
Ostalo je sećanje.

Sneg

Kasni decembar. Moj otac i ja
Idemo u Njujork, u cirkus.
Nosi me
Na svojim ramenima po oštrom vetru:
Komadići belog papira
Padaju preko pragova između šina.

Moj otac je voleo
Da stoji ovako, da me nosi
Tako da ne može da me vidi.
Sećam se
Kako sam zurila pravo napred
U svet koji je moj otac video;
Učila sam
Da gutam njegovu prazninu,
Težak sneg
Koji nije padao, već kružio oko nas.

Vrt

Vrt ti se divi.

Zbog tebe se premazuje zelenim bojama,
Zanosnim crvenilom ruža,
Da bi ti došla u njega sa svojim ljubavnicima.

A vrbe –
Vidi kako su izgradile ove zelene
Šatore tišine. Ipak
Još nešto ti nedostaje,
Tvoje telo tako meko, tako živo, među kamenim životinjama.

Priznaj da je užasno biti nalik njima,
Nepovrediv.

Uspavanka

Moja majka je stručnjak za jednu stvar:
Slanje ljudi koje voli u drugi svet.
One male, bebe – njih
Ljulja, šapuće im ili tiho peva. Ne znam
Šta je uradila mom ocu;
Ma šta to bilo. Sigurna sam da je bilo ispravno.

Zapravo to je ista stvar, pripremati nekoga
Za san, za smrt. Uspavanke – sve one kažu
Ne boj se, tako one parafraziraju
Otkucaj majčinog srca.
Tako da se oni koji će živeti polako smiruju;
Umirući su ti koji ne mogu, koji odbijaju.

Umirući su kao žiroskopi –
Okreću se tako brzo da se čini da miruju.
Onda se rasprše: u naručju moje majke
Moja sestra je bila oblak atoma, čestica – to je razlika.
Kad dete spava, još uvek je celo.

Moja majka je videla smrt: ne govori o integritetu duše.
Držala je dete, starca, dok je u poređenju sa njima mrak postajao
Čvrst oko njih, konačno se pretvorivši u zemlju.

Duša je kao sva materija:
Zašto bi ostala netaknuta, ostala verna svom jednom obliku,
Kad može da bude slobodna?

Ahilov trijumf

U priči o Patroklu
Niko ne preživljava, čak ni Ahil
Koji je bio skoro bog.

Patrokle je ličio na njega; nosili su
Isti oklop.

Uvek u ovakvim prijateljstvima
Jedan služi drugome, jedan je manji od drugog:
Hijerarhija je
Uvek očigledna, mada se legendama
Ne može verovati –
One potiču od preživelog,
Onog koji je bio napušten.

Šta su grčki brodovi u plamenu
Naspram ovog gubitka?

U svom šatoru, Ahil je
Žalio celim svojim bićem
I bogovi su videli
Da je on čovek već mrtav, žrtva
Onog dela sebe koji je nekog voleo,
Dela koji je bio smrtan.

sa engleskog preveo Nikola Živanović

Artur Zi

Svetlost Zemlje

Iskošena svetlost

Iskošena svetlost razlivena po malteru zida
senke cik-cak izdignutih grana šljive.

Mogu videti proređivanje grana sve do samih prutića.
Moram ispitati to što kažeš, to što ona misli,

ono za šta on veruje da je snaga genetike,
ono oko čega se oni slažu da je neizbežno. Moram

ispitati to vrdajući, bičujući stišanost forme
kako bih video sebe čak i dok gledam asortiman

narova i tikvi poslužen na stolu za Smrt.
I šta ako Smrt pojede nekoliko semenki nara?

Osigurava li to nekoliko godina oporog proleća?
Vidim jednu tikvu, žutu od sredine ka vrhu

i tikvičasto zelenu na dole, ali već je
jedan veliki narandžasti nar nagrižen do crnog.

Nemam pojma zašto neko preživi noći ubijanja.
Moram ispitati to što kažeš, ono što osećam,

ono čemu se nadaš, ono što znam. Moram ispitati
smrt dok gola svetlost rešeta grane šljive.

Svetlost Zemlje

(odlomak)

1

„Jebi se, *jebi se*“ ponavljao je dok se vozio niz prašnjavi put
i dok su grane tamariska grebale bok pik-apa;

šta grebe u umu dok se širi ka pomrčini?

„Žodido,“² trgnuo se i izvrnuo beonjače;

„Ono što dolazi iz tame, napadam tamom“

ko čuje noćno cvetanje cereusa
rašireni beli cvet kraj prozorske daske?

pucketanje plamena u kaminu;

zapluskivanje talasa o stenu
dok se manta raža okreće i hrani planktonom;

dahtaj kada je bacio pogled na čitulje;

dahtaj kada je odvijala tačkastu kinesku hartiju i otkrila plakat
sa otisnutim slovima;

buktanj šibice dok pali bele voštane sveće;

ona provlači svoju kosu kroz njegove prste na nozi;
on trlja dlanom njene bradavice;

„Ono što dolazi iz svetlosti, napadam svetlošću“;

zglobovi su mu pucketali dok je na prstima išao ka kupatilu;

hodajući ka mački koja je žvakala miša u mraku.

2

Pešačeći uz stazu u botaničkoj bašti Manoa Veli
maše rukom da zaustavi dok pokušava
da uvidi da li je crvenouhi ili
čađavi bulbul upravo sleteo na granu.
Spazio sam makadamija orah na zemlji,
bacio pogled na obližnje drvo gde su me šokirala
dva ogromna ploda hlebnog drveta koja vise sa stabla.
Otkrovenje nikada ne dolazi kao list paprati koji se
razmotava u izmaglici; dolazi kada se sapletem o korenje,
spljeskam komarca na ruci. Idemo dalje,
ali se zaustavljamo kada se komarci podignu u oblak
dok posrcemo u gomilu ružičastih jabuka koje trule na zemlji.
Pa iako nastavljamo ka ćorsokaku
gde se voda sliva niz okomitu stenu, um se zaustavlja ovde:
tu gde muhara ispušta oblak spora
u sveži avgustovski vazduh; gde ljubavnici šalju
svetlost zemlje ka četvrt-mesecu; gde

---

² U originalu: *jodido*, španski vulgarnizam koji na srpskom jeziku može imati značenja: jebem ti, a u pičku materinu, sranje itd. (prim. prev.)

telefon zazvoni i ja učim o samoubistvu,
rupa ključaonice narasta u pomračenje; gde
voda kaplje dok silazim u nagnuti hodnik od crne lave.

3

Reci zub;
reci istanjio je škr gutanjem zube u snu;
reci svakog proleća on oguli plavu farbu sa prozorske daske;
reci okean treperi;
reci izobličena linija od krede koja škripi niz tablu otvara
crni procep;
reci dim od žute kedrovine na plutajućoj kući izdiže se iz peći na drva;
reci gori;
reci zgužvani beli papiri šušaju, a onda planu u žutim vijuganjima
plamena;
reci paralelne linije se dodiruju u beskonačnosti;
reci ljuska;
reci signalno svetlo ciči kreni zeleno smeh;
reci cika, paranje, tresak, bupnjava, ogrebotine na karoseriji, krvarenja do kosti;
reci hijena;
reci divlja mačka oderane kože;
reci crni zrikavac cvrči u uglu sobe;
reci obesiti;
reci volovska plećka visi sa kuke;
reci potkresane ruže, rasekla je levi zglob;
reci govneti razmaz zanjihane kose kao list zlatni mulj;
reci pukotina;
reci razbijanje čaše za vino u belu salvetu oporavlja srebro izvorne svetlosti;
reci prskanje očne jabučice bele kao jaje;
reci ispirati;
reci saviti se do zemlje, naći jedinu stabljiku koja pupi zlato.

U tvoju čast

U tvoju čast, čovek pokazuje brancina
vezanog upredenom zelenom algom za crno lakirani tanjir.

„Ah“, čuje se širom sobe:
nisi siguran šta će se sad dogoditi.

Možeš kroz teleskop posmatrati svetao
pun mesec naspram dubokog i tamnog prostranstva,

videti sve od Zaliva rose do Mora nektara,³

---

³ Toponimi na Mesecu. (prim.prev.)

ali ne, ta lepota imenovanja je mahinacija.

Koje su misli lovaca dok se voze kući
praznih šaka nedeljom popodne?

Njihov koncept časti možda se podudara
sa tvojim konceptom okrutnosti. Kosina

svetlosti dok sunce posustaje je nož
koji odvaja volju i činjenje u beskrajno tanke

i prozirne kriške. Gledaš u oko brancina
bistro i blistavo. Izgleda da se škrge pomeraju

tek neznatno. Brancin miriše
na san ali ovo nije san. „Ah,

kakva poslastica“, čuje se širom sobe
dok se brancin iznenada zapraćaka.

Krvari i praćaka se, krvari i praćaka se dok
domaćin seče krišku po krišku svetlucavog sašimija⁴.

Prolećni sneg

Prolećni sneg se poklapa sa šljivama u cvatu.
Kroz mesec dana zaboravićeš, a onda se opet setiti kada se
devet gavranova smestilo na brest, zanjihan na vetru.

Setiću se kako sam zakočio i zaustavio se,
a radkapna se otkotrljala niz raskrsnicu.
Besan čovek melje biber na salatu;

To ja kao kada zakucavaš metalnu amajliju u
ragastov na prozoru. Ako smo, u najdubljim
emocijama opsednuti idejom posedovanja,

nikada ne možemo povratiti ono što je naše.
Zvuci abakusa su pojačani i kondenzovani tako da
podsećaju na zvuk grada koji pada po limenom krovu,

ali um se otvara ka mirisu munje.
Od jake vreline tela su isparila sve do senki;
u sećanju, ljudi crtaju konture tela po zidovima.

---

⁴ Japanski delikates od tanko sečenog mesa, uglavnom ribe. (prim.prev.)

Tačka na glavi vola

Tačka na glavi vola, trup ose, zečiji rep,
presek bambusa, vodeni čičak, slomljena grana,
noga rode, motka za nošenje goriva:
ovo su osam grešaka kada kaligraf
početnik nema valjan alat.
Nemam nazive za ono što može poći naopako:
rendajući šargarepe, žena posrće
kada tumor na njenom bubregu pukne;
bronzani odlivak od navrtnja
zaglavi se u horizontalnom stabilizatoru aviona,
i prouzrokuje porinuće u Tihi okean;
„Hijena!“, čovek viče u tami
i treskom zatvara vrata. Zapanjen,
čujem grebanje, znam da se moram spetljati
posrnuti, pogrešiti, pasti; pa ipak, ponekad
i na najmračnijem mestu postoji bela fleka,
tačka na glavi vola; kada sam u prolazu
to je brizganje plamena šibice,
svetleći moljci pušteni u vazduh, vazduh
koji talasa i muti površinu sveta.

sa engleskog preveo Vladimir Stojnić

Dajan Vord

Ispražnjena lica pred kamerom

Devet desetina našeg tela

Sinoć su kamuflirane misli govorile kroz usta
pritisnuta na tkaninu rukava, tvrdu ivicu
lopatice. Bačena da se priključi napuštenom
stadu, miljama do cilja, nejasnog pravca, oljuštene
svesti: dužina ogrubele staloženosti, koža retkih
životinja, želja skrivena u glatkom slajdu od vrha
do nožnog prsta.

Glagoli su brzi, spori. Ono što sam uzela je uzeto.
Oštećenja pokrivaju rečnik, moja usta strašna
tama koja okružuje bodlje shvaćene kao istina,
upadaju u snove koji treba da se žive.
Ovde moj sektor, kaže glas koji je
tamo. Telefon zazvoni.

Te godine su zapetljana namera, usporena
do dve ruke koje su crnim ugljem ocrtane na zidu
iznova i iznova, nestrpljivi prsti lupkaju kolebljivo
u noći, pogledi koji čeznu da zamene
mesto za trenutak bezuslovnog puštanja.
Željena samoća i željena veličina su
ludilo koje izmiče našoj kontroli. Pokaži
drugo lice. Dragi na kraju ove rečenice
neće. Na sredini je podeljena na dva konusna
oblika koji uzvikuju odgovarajuće fraze i stavove.

Obučene u crno, noge ljuštore, blokiranih ruku.
Nekada sam bila u srebrnoj i sivoj boji, u ružičastoj ili
sam pribadala nakit za grudi, ali pogledaj. Stojim,
čekajući, preko puta tebe. Izađi kroz ta vrata. Zagledaj se,
direktno u izraze straha. Stani, ruke se drže sve do ovde.
Zagledaj se, oči koje su ovde iznivelisane. Kretnja,
usmerena do ovde i nestala.

Misao na poljubac je trajala 2 minuta, zaustavljena. Duže
nego što je zaslužno, oštra koplja leda su mentalne
slike, svakog dana zadržane, zagrljene juče, ne
sutra. Hemija zaboravljena, sličan laseru, minut

naplaćuje važnost položaja, maršira u krug oko figure koja se rotira, postaje kasno.

Jedna proširena fraza je lepota, prsten reči, kompjuterizovana u beskrajne načine od iste fragmentirane definicije. Odgovor je bio neadekvatan, dublovi nameravaju da obuhvate, i kontrolišu.

Detalj se prikrada telima koja negiraju ono što prsti, greškom, osećaju. Kampanja protiv zamki, ispražnjena lica pred kamerom, moje telo odlaže svaki dan, moj šlem ili moj šešir, odgovor kao pitanje, tačka senke koja je nepomična nekoliko minuta i onda ode.

Rođena, okolnost koja negira neizbežnost. Okružujući moju ruku, dnevnosti brišu uzaludnost, slogani ukrašeni, a onda prebijeni, krv na mojim prstima, a ne strah, osećaj koji primorava da se napreduje, smeh vraća bumerang preovlađujućih fraza.

Hrana podignuta ka usnama, telo popunjava odeću, misli sadrže želju da misle, sreća stvara volju da se nastavi. Ja sam tebe posmatrala takođe. Pronašla sam treću osobu koja je pisala tako sporo da je jedna fraza sadržala mesece vremena: ne kondenzovane, ali ubedljive. Posmatram kako bih uvidela da sam vredna naklonosti, aktivnog odlaganja. Dok tvoja ruka luta precizno prema stolu, tvoji prsti jedan po jedan puštaju čašu i sa mnom smo završili, nežno.

Početi sa ukazivanjem na mesto koje je devet desetina. Malo u obimu, leži sputano u našem telu. Dete vizualizuje sferu koja lebdi kroz šuplje ruke i noge, pleše kroz torzo. Sadrži ostatak, ali je konačna. Čini se da je beznačajna tačka, slobodna unutar sebe, dozvoljavajući zabludu, savršenstvo pripada negde iza tebe, i onoga šta ćeš uraditi, kao što u vremenu nikad ne postoji devet desetina. Samo njegove beskrajne slike.

Reči zbunjuju teritoriju ka kojoj se okrećemo, tišina pretnja kao smrt, današnje okruženje čini se da je ispušteno u nasumičnim prostorima, usamljenost nastavlja nevidljivu evoluciju, i posmatra nas, posmatra mene, figuru izvitoperenu u povijenog čoveka, hrpu vazdušnih džepova kao što su roze perle ili prelive skale se mreškaju unaokolo i udaraju nežno u moje telo, njegovo telo, njegov odnos prema njima menja se kako oni odstupaju, iako je on, ja sam ostala nepomična, netaknuta.

Sfera, koju je svet učinio podesnom za rukovanje, razbijena na dva jednaka dela, glatke površine nastale jednim rezom, oblička u ogledalu, grebeni i pokidani prostori, prostori oka skupa kao savršeni, ali milijarde ruku nikada ih ne mogu preuzeti. Dve polovine koje postaju dve kupole na zgradama suprotstavljenih vlada, dve činije supe, po jedna za svakog od nas, ili dvoje grudi: polulopte logike i svrhe, lideri moje telesne strane sa sposobnošću da proizvodi druge, da se pridruži milijardama čije se volje tumbaju jedna preko druge, ustupaju tajne, privremene, a onda čekaju reakcije kao da će biti eksplozije, ali njihove tajne su odgajane u drugim rukama, onda je signal odreći se zauvek, prostor nije prazan, samo trenutno nije zauzet.

Red zamki uspeva da izbegne sopstveni trzaj. Postoji preplašeni čovek koji oseća da je stranac on sam, on koji se ogleda u licima oko sebe. Postoji telefonski poziv iz daleka za tebe. Postoji niz brojeva koji te identifikuju kao rođenog da prevaziđeš središte noći, kroz popodneva, do sredine jutra, rane večeri, ponavljajući tako da izgleda da su to sve prelamanja od vremena koje rikošetira, koje više nije linearno, ponavlja greške i omiljenosti. Vibrirajući tvoje telo, snimljeno u tvom umu, beskrajna petlja, zid oko sela, svaka slika tačna iako izobličena istežanjima i kontrakcijama.

Sinoć sam bila usta pritisnuta na lopaticu u isto vreme bila sam najtvrdja ivica same kosti. Bila sam dve figure, a ne tri, sužavajući se ka udaljenoj liniji koja označava horizont, poznat po tome da razmenjuje mesto sa tobom. Tri figure su nacrtane zajedno dva puta:

Prva, kao čiča gliša ili u punoj perspektivi na belom papiru rukom koja je slobodna da sanja, i koja pravi mesta za drugi crtež, trenutak za koji je mašta oduvek znala da može uključiti tebe, mene i spektar zamenica dok vode razgovor kao pozadinu neravnih linija izolovanih tela koja se kreću kao jedno, dobrovoljno skupljena u gomilu, onda puštena.

Ljupka stvar

Kolone konstruisane od mahnite prašine zaboravljene ispod tepiha. Jedan ljupki

delić je brkanje ove prašine
sa glibom hiljade drugih
mesta, beskrajni broj tragova može se
napraviti ali ne i prepraviti. Ja sam lažov
i proizvođač činjenica; monstrum i
neverovatno dobronamerna duša.
Moje reči nisu nove, ove misli, takođe
su stare. Vreme koje nam je dozvoljeno da ovde
provedemo je ljupko: kao da ga odlažu dve žice,
jedna crvena, a druga plava, spojene na vrhovima
jednom kapi lepka u obliku dragulja.
Da je ovo soba, legla bih dole,
telo bi mi raslo i rasklapalo se komotno
ka sva četiri ćoška, u svaku pukotinu
podnih dasaka. Zato što želim
da pokušam ovo, ja sam integralni deo
sirove istančanosti života. Ovo je
ljupko, nije pitanje veličine, ovo je
malena stvar. Didaktička hrana koja je hrani
kontrolisana je. Njena pohota je nešto više
od slot mašine ili doskočica.
Nedovoljno blesava da bi rekla da je sve
trajno, a dovoljno hrabra da prizna,
u ovom kontekstu, zagledana ljupka stvar
nije mogla da bude napravljena po propisu. Visokom
propisu koji nikad nije čak ni odsanjan niti dupliran,
i koji se može pratiti u savršenim virenjima
ispod mahnitih brisanja.

sa engleskog preveo Vladimir Stojnić

poezija

Ognjen Petrović

Reči stiču tvrdoću

Kroz odsanjani pejzaž

Živim u modernoj pećini
opremljenoj sofisticiranom tehnologijom,
ogledalom na plafonu,

spravama za introspekciju,

ne pišem pesme,
sričem ih u diktafon,
plivajući kroz odsanjani pejzaž,

da, ponekad su to kartonske kulise –
sa čijih komfornih balkona
sakate nimfe

skaču pravo u naručja
obećanih lirskih uzbuđenja,
a mužjaci spavaju,
kartaju se,
planiraju masovni zločin,

plivam još dublje,
pravo do gareži piktograma
u kojima prepoznajem svoje maske,
neko me uporno doziva,

kada se osvrnem
samo aromatizovani vazduh
liže glatke zidove.

Ponekad je to šuma
ispunjena entuzijastičkim žamorom urođenika,

tu obilazim oborena stabla
već potresen
zbog sopstvene suvišnosti
u šumi, samodovoljna koja postoji
i bez moje čizme
i dahtanja.

Živim u modernoj pećini
opremljenoj sofisticiranom tehnologijom,
telefon uporno zvoni,
veje sneg po TV ekranu,

u diktafon sričem suvi kašalj,

zaglušuju me urođenički bubnjevi,
piktogrami oživljavaju po zidovima i bez muzike

plešu li plešu.

Moj stari gramofon pušta uvek istu ploču

Ne otežavaj, ne smetaj,
dugo biram uvodnu reč, fabula je daleka
kao oljušteno poređenje, kao majsko cvetanje,

hladni prsti plešu na podlaktici,
pesnici se bacaju pod teretnjake jer nisu
izmislili jezik na kojem bi mogli da pišu tako
da ih svi razumeju,

ne smetaj, zle i podrugljive ptice
sleću na sims,
govore latinski umesto da pevaju,
moj stari gramofon pušta uvek istu ploču,
sve se ponavlja, vrti,

čitavo popodne usavršavao sam veštine nestajanja,
tehniku trika,
pred sumrak u vrtu pronašao izgubljeno
skladište kostiju,
izvukao sopstveni skelet
i stavio ga u prvi red prazne bioskopske sale,

ne pamtim šta je bilo na repertoaru,

samo umorne elitiste
što žive u mašti kako mi poklanjaju
Volterov pravopisni rečnik, srebrnjak
i svoju vizitkartu,

pesnici se bacaju pod teretnjake
jer su zaboravili maternji jezik ljudskog roda,

dugo biram uvodnu reč za fragmente
koji se odupiru ideji sinteze,

ne otežavaj, ne smetaj, ovde je tako.

Mogao sam obući euklidovu togu

Nisam zaslužio milost,

bio sam živ,
tih & fokusiran, zanet skicama
koje umnožavam
bez neminovne potrebe,
nimalo bliži sebi, nimalo bliži domu.

Šlagere iz prošlog veka slušam,
odsvirane na daviteljskoj žici,
uz liker od rabarbare,
u kišnom gradu
koji je gušila tromesečna žega,

ništa o tome nije pisalo u enciklopediji,
bila je stara,
slova su otpadala i mirisala
na razređivač, na lak za nokte,

buka vozova kotrlja se kroz pustinju,
nikada nisam video jedan,

mogao sam obući Euklidovu togu,
biti tumač runskih znakova,
pukovnik SS-a: milosti nije bilo.

Njeni tamni ožiljci plutaju na koži

Stan se puni & prazni,
a tišina
odliva kroz rupu na zidu,
sada obliva skrajnuti kutak,
telefonske žice, ledinu, šljunak:

*kao kada neko
koga nisu ranije primetili
ustane u praznoj sali
i baci svoju senku među
veličanstvene jahače na platnu –*

prihvatam spremno
poklonjeno zrno mudrosti
da sve što se dešava

treba prihvatiti kao neminovnost,

sobni inventar svetluca,

Dora M. skida sve sa sebe,
njeni tamni ožiljci plutaju na koži,
prasak & konfete & lavina
iz zvučnika
i neko već gasi sva svetla,

uveren da su još uvek moguća čuda,

uveren da je moguće
još samo uspešno imitirati Boga,
nameštaj ravnodušno sakuplja
otiske prstiju,
srču, karminske mrlje,

u parisko predgrađe, kaže,
poneće samo moj divljački miris
i osmeh,

naružen crvenim tepihom u Kanu,
sažvakan čeljustima
objektiva,
dvadeset devet stubova
od voska vidim,
na njima jedva da treperi plamen,
čujem svoj glas
kako se lomi u mnoštvu
drugih glasova,

poželeću ostrvo,

odsustvo zvukova,

poslednji valcer otplesati
sa sopstvenom senkom.

Posle sutra

Nikakva zapaljena kometa,
biblijski bioskop: likvor noći iscureo na srču
galanterije, kroz koju koračam
ka prljavom jutru,
kroz *Bows And Buttons* u miksu
sa doslednim šumovima statike kroz koju
provali sumorni glas statističara,
kao što šilo provali u led.

Vešt sa napitkom za oživljavanje,
pripremam sebi
proračunatu dozu: spuštam kristalnu čašu
na pod, prašina se podiže
i prepotentno levitira ka otvorenom prozoru,
kroz koji već dopiru glasovi zavrtelog mnoštva,

među njima sasvim sigurno nedostaje
glas starog poznanika –
rovca sa kuhinjskih cevi,

statističar nabraja sve
u kišnom gradu dominantne instrumente smrti,
pedantno skalira: neprevaziđeni automobil,
metak koji je oduvek visoko kotiran

i ne mora, nužno, imati srebrnu leguru,

prostranstvo koje ubija jer ga ne možeš
obujmiti zarđalom dušom, odvajkada naviklom
na skučenost,

spuštam kristalnu čašu na pod,

u kojoj se kotrlja čas plava čas zelena maslina –
mozak u formalinu.

Kućni duhovi nisu želeli da se smire

Bilo je dana kada sam o gubitku
mislio isključivo u brojkama: jedan tanjir greškom
iznet na sto, neparnost košulja u ormarima.
Jedan par cipela, u hodniku, kraj vrata.
Još uvek one leže tamo.

Pošta se gomilala uporno, dugo:
računi, pozivnice za sahrane & venčanja,
ispisane lepim i nervoznim rukopisom,
Službeni glasnik koji nisam stigao da odjavim.

Šuštalala je statika iz polovnog tranzistora,
parket je pucketao,
kućni duhovi nisu želeli da se smire,
zagledan u krpe neba –
grof Bolkonski umirao je dugo,
kakva lepa smrt, ponavljao sam,
osećajući kako nas je odjednom dvoje manje.

U pauzama slovo je padalo na slovo, list na list.
Ni traga predvidivom ishodu u albumima,
lica po pravilu široka,
nepovratno zaražena srećom,
nikakve senke da pokrije zakrvavljeno
oko punine. Pre zime, trebalo je pospremiti nered,
obračunati isuviše nametljiv ostatak.
U sobi u kojoj je baš sve bilo kako pamtim:
prašnjavo, hladno, posno.

Čitav dan uklanjao sam najlon sa nameštaja,
drugi potrošio prazneći police sa knjigama, pločama,
ne tako retkim. Odeću sam pakovao dugo,
pobožno pazeći na svaki prevoj, svaki neposlušni šav.

Pre zime, dugo sam vozio van grada,
(bitka se između sklopljenih korica
vodila još uvek istim tempom),
misleći kako je zaista previše svetovnog u nama:
i tamo, na deponiji, ostavio sam sve, tovar,
teret, lišen prekornog pogleda, tvog, ma čijeg, sam.
Ni na šta veliko spreman.
Ponajmanje na uzaludnost nesvodivog računa, podvučenu crtu,
nulu, taj čaroban broj.

Pred nastupajuću noćnu tišinu

Zatvaram vrata,

okrećem ključ u bravi,
povlačim rezu preko vrata,
proveravam prozore,
preko –
povlačim zavesu, ulazim u sve sobe,
zagledam ispod kreveta, u ormare,

u gluvo doba ruše se montažne kulise,
pravougaonik crkve,
kvadrat banke,
piramida supermarketa,
golom leđinom voda valja najlonske kese,
plastiku,
sitan šljunak, farbu
spira, uglačane skelete pasa,

u ispražnjenom kvartu
vene sveže zasađena bodljikava žica,

predugo sam nosio žilete u grlu,

napustiću ovaj toponim iz pakla,
otići na ostrvo Spektakl,
da slušam kako se talasi tuku,

sakupljam školjke iz dubina,

i mislim na buduća mrtva slova budućih
racionalističkih utemeljenja.

Play It All Night Long

Hrpa lišća pred vratima:
sećam se toga.

Dani su sada upadljivo kraći i vreme merim
zvukom koraka u dubokom snegu
momka koji dostavlja novine & reklamne oglase,
već u rano jutro gledam kako hramlje.
Iza sebe ostavlja stopice, oble dečje grobove i masne
stranice na tremu.

Dva bloka dalje radnici ulaze u fabrički krug:
sigurno u sebi prete nevidljivom Bogu,
volim da mislim kako nakon svega dođu kući
i pišu pesme, pa ih recituju sutradan kada ispune normu.
Možda sada očekuješ da kažem nešto o prazniku
tvojih očiju, kada si otišla kako sam bledeo
pod mesečinom i bio disciplinovan pacijent renomirane
psihijatrije, ništa od toga. Pamtim još samo način
na koji si se češljala, široko, grubo, kao da kosiš,
i razume se, tvoje dlake na najluđim mestima, zaboravi.

Pet je i trideset, hladi se u kalupima čelik,
Mr. Blye Sky curi kroz zvučnike, još malo
pa ću ustati, otvoriti vrata, sneg koji leži tamo –
prosto izaziva da stavim rukavice, uzmem lopatu
i obračunam se s njime, a kada se dovoljno umorim,
vratiću se unutra, oteravši k vragu glas koji vrišti:
Pevati o velikim stvarima!

Ako zaspim voleo bih da sanjam javorovo lišće...
Umesto njega, znam,
sanjaću Boga kako mi važnim glasom saopštava
preispoljnu glupost:

Sine, sve te novine ne štampaju radi informisanja,
već da bi se prodale.

Onda će kažiprstom otvoriti moju lobanju

onako kako specijalni nožić otvara konzervu sardina.

Moja soba liči na uviđajni poligon

Moja soba liči na uviđajni poligon:
samo trobojna signalna traka
& službeni kerber da ograničava pristup
nedostaju, sve ostalo je tu.

I udubljenje u krevetu –
sa ocrtanom konturom tela,
i miris utekao iz deponovanog sarkofaga,
ispreturani predmeti
u čijem se fosfornom svetlucanju
razrađuje sinopsis
za kriminalistički film.

Uspeh je vezati se za ukočenu sliku –
izvan koje sve postoji samo pod velikim
znakom pitanja,
u nekoj vrsti obamrle zamišljenosti,

pomišljam dok se uvlačim u svoju sobu,
oprezno, na prstima,
još uvek u potrazi za izmaklim petljama detalja,

otiscima ostavljenim na stolu, kristalnoj čaši,
krevetu, na kojem ću,
bez svesti o sebi, ravnodušno sačekati

podnevnog anđela,
svog nasmejanog ubicu.

Kada mašina smrti odbije poslušnost

Motelski kreveti škripe,
mrak se uvlači pod pokrivače,
kožu, ulazi u krvotok,

a ja mora da sam bio prilično umoran
kada sam propustio
predstavu,
putujući *show*:

eho ukočenog aplauza
jedino je ostao od svega,
i možda:
izvesna uvređenost

najupornijih sova,
koje su, mamurne,
jedva sačekale
poslednji čin.

Kao kada mašina smrti odbije poslušnost
i počne da vrti
u prazno,

moje telo me stropoštava na sredinu sobe,
pravo u čeljusti
glomazne stolice od pruća,

osut borealnim treperenjem sa ekrana
na njoj ću sačekati –
anafilaktički šok,
rano buđenje,

kao svaki pravednik posle noći
potrošene na Prokrustovom krevetu.

Ništa se tu nije moglo uraditi

Recimo da je svega više bez čega se može nastaviti:
tvoja najlonska čarapa pucketa i rasprostire
elektricitet kao stari filozofi svoje misli.
Kada je odložiš ona ne pripada više tebi, već prostoru,
sobi, kao i mi sami.

Zvono tri puta udari žestoko,
policijska sirena zavija tako glasno, uskoro će sumrak
i valja biti posebno oprezan da se ne zatekneš
na uličnom poligonu,
u pokretnom pozorištu senki gde zavesa svaki čas pada,
a glumci izmoždenu stoje a da nisu izgovorili ni jednu reč.

Sve se manje ima šta žrtvovati: pod oltarom mirno
spava zmija,
i tu se baš ništa ne može uraditi, baš kao sa ovom pesmom:

recimo da sam hteo da bude o tebi,
kako se uvlačiš pod pokrivač iznad kojeg štrče samo pramenovi
i oči, nešto što te odaje,
ali sirena zavija isuviše glasno, možeš samo da zavidiš
onima kojima je oduzet i sluh i vid,

i kojima je odavno jasno da se u mraku konture jasnije naziru,
a reči stižu tvrdoću,
kondenzuju se u nešto čvrsto, opipljivo,

postaju stvar, predmet, artefakt, tek kada se izgovore
u tišini potopljenog broda, u tišini katedrale.

Dragoslava Barzut

Lektorišem amputirano stablo

Crvena novčanica

Nadam se da nisam zagrizla onu istu jabuku
sorte flower of Kant
koja je pala sa drveta i inspirisala Njutna
da formuliše teoriju gravitacije
moj organizam imun je na gravitiranje
sklon je zato nekim drugim mehanizmima
Takođe Njutnovim
kao na primer:
empirijskom zakonu hlađenja
brzini zvuka
i
teoriji o poreklu zvezda
Kaži, a?
Sve sami Njutn.
Koliko li je on držao do kinestezije?
Ok, osim u slučaju jabuke :)

Eva je volela jabuke, a ja sam volela Lilit.
Možda zato što je moj otac promašio jabuku
na dan kad je pristao da „služi mojoj majci“

Izvesno je da moj otac nije čitao Bibliju,
kao što nije čitao ni putokaze
zato je promašio sva skretanja.
I nekolicinu puta posetio javnu kuću.
Dok je mama danima histerično vikala
da nam bojler ne radi.
Šta misliš ko ga je popravio?
Majstor.
Iz Petrograda... :)))

Posle se otkrilo da ga je čale (pot)platio
čitavim paragrafima
obeležanim grafitnom olovkom
koje sam ja mnogo kasnije
kupila na uličnoj rasprodaji za
nekolicinu crvenih novčanica...

Stotinka dogvila

Plašim se da si se već previše namučila
Mogu to i tako da kažem
Ja sam samo lektorka
razapeta između naslova i potpisa
moj najbolji drug misli da bi mu život bio
lakši da sam ja plačljiva
Na čiju žalost nisam?
Šta želiš da ti dopišem u biografiji
Ne bojim se skloništa
Jedan praktičar + jedan filozof
= sve neodigrane igre iz detinjstva
SNEG SE TOPI, SVE SE TOPI
MOJA DRAGA
ACHTUNG! ACHTUNG!
Apelujem na (samo)sVEST:
Danas ranije završavam sa poslom
Hajmo u krevet
Svršiću i pre nego što promeniš čaršav
Nemam izbora
Smrzavam se u tim tvojim egzotičnim ulicama Vračara
Svaka neparna ulica je slepa
Ovde sam tačno pola godine
Koliko puta više od tebe?
Dovoljno da ti ispečem budućnost
svojim ograničenim prstima
Sinoć sam masturbirala
i zaspala ranije
Želiš me?
Koliko?
Još samo 4 min.
I odradila sam svoje radno vreme
prelazim u offline poziciju
sa nje mogu da ti
okačim dvotačku
o ručku
jutarnje kafe

Žena na ivici nervnog sloVa

Ona samo kaže: počni da jedeš i spavaš.
I posle stavi uzvičnik, bezgrešan je imperativ.
Pa evo jedem:
Paradajz, krastavac, i paprike
Naravno, bez mesa.
Sutra ona kuva,
možda ću imati više sreće.

U vreme ubistva slabo konzumiram meso.

On voli meso.

On želi da me dotakne.

(možeš da upotrebiš ovo protiv mene)

Sedimo u izlogu bara

iznad nas piše: HVALA ŠTO PUŠITE

On kaže da bi hteo da me poljubi.

Dok govori, kao da to i čini.

On oseća seksualnu privlačnost.

On govori da nisam lezbejka.

Loše mi je.

(i možeš da upotrebiš i ovo, takođe)

Ja sam gledala kroz prozor.

Rekla sam mu: „Volim ovaj pogled.”

Kao da vreme još uvek stoji.

„Ti nemaš prava da mi radiš ovo.”

Poludela sam zato što kasniš.

Žurilo mu se, pa smo počeli bez tebe.

On je taksista, ne lovac

na ucenjene glave.

Znam sve intonacije njegovog glasa.

Radili smo godinama zajedno.

Zaista želim da pričam sa tobom

U dobroj smo frci obe.

Ne. Vidi. Ne možeš biti previše pažljiva.

Žene nisu opasne,

ako znaš kako s njima.

Stvarno.

I stvarno želim da se ošišaš.

Zvala me je sinoć.

Kaže: „Nažalost,

seks mnogo znači u tvojim godinama”

Draga moja, neke stvari su

bez sumnje američke.

Užasno me je bolela glava

pa sam uzela pilulu.

Ona bi to

tretirala kao žensku stvar

Ona druga je diskretnija,

i ne daje svoj broj.

ONA SE SELI.

Jer,

vlasnica stana je upravo „iskočila” iz svoje kože.

Kofer padne, otvori se,

i vidiš njenu sliku.

Da, nemam prava da ti radim ovo.

Ali, dva dana svi mi govore „ne”!

Ok, mogla bi da ti budem maćeha,
ali ipak, ne zovi me madam.

U svakom slučaju,
ni ja nisam mogla da sačuvam
par koji mi je najviše značio
Kad saberem 2 i 2
sada sam tebi na raspolaganju.

Ubaci me između dva broja.
Prvo jedan, pa onda i drugi, OK?

Ja govorim istinu,
samo istinu i
ništa osim istine.
Ja postavljam pitanja.

Da uključim televizor?

Četiri godišnja doba

Nedorečeno spušta zavesu
I ne želi da je ljubim pored prozora
Fiksira kameru
da zabeleži pandemonijum
četiri godišnja doba
mazohistično deklamuje pauze
uspevam da zabeležim deklinaciju nje:
avgust
od avgusta
avgustu
pred avgust
u avgustu...
U njenom avgustu pada kiša
I spira sa prozora
njene nacрте za budućnost
onu koja ušuškava metamorfoze
monotonog dana
počinje u sedam ujutru
I završava se do ponoći
Od avgusta njenim rečima struji
vazduh koji prodire u prostor
između listova njene plućne maramice
jedna maramica natopljena
sa četiri leta
četiri zime
četiri jeseni
i
četiri proleća.
Šećerni talog

star četiri godine
akcelira otkucaj njenog srca
i u hemijskoj reakciji sa antidepresivom
proizvodi kiselinu
širi zenice
sužava opcije
prekraja
cepa
kida
boli
nagriža
JEZIK
osetljiv na
promenu temperature
i intenzitet dodira...

Na pristaništu odlaganja

Među zaspalim gradskim linijama prevoza.
U središtu zagubljenog putokaza i razmazanog Ušća.
Jedan umazani prefiks + dva razmažena sufiksa,
izazivaju površinsko živčano ushićenje.
Patnja produbljivanja.
Ako me vidi, šta li mogu za nju predstavljati?
Iz središta kog univerzuma me je razaznala?
To je protivrečnost ljubavi.
Laž i hijeroglif, dva kraja iste batine ljubavnog snošaja...
Dvojnica mog novog osmeha
ne želi se nahraniti mojim ćutljivim tumačenjima.
U onim trenucima kada sa visokokalibarskim
oružjem u rukama
čuvam stražu
nad njenim skolpljenim kopcima.
Priprema svoje prste za sve veću bol.
Eksternu bol.
Internu bol.
Nužnost je bitanga
koja dolazi posle
nikako pre ---- revolucije, polaska ili odluke
Post_
          histerično odlaganje devičanskog otpada
Opaženje_   _Objekat
          Sklonost
Tako ja funkcionišem.
Inercija i trenje.
Izgleda da ljubav, zaista, postoji
izvan nas_
          dve

Anuliranje

Razmišljam da napišem poemu: Put slova „d“ u predgrađe reči „ograđujem“

JA DOGRAĐUJEM

Moja uzrečica je „ono“

Obično ONO nešto što se ne da za-variti

za-šiti (ni raz-šiti)

za-štititi

za-tvoriti

JA SAM „ZA“ - - - čitaj „TEBE“

(i koristim infinitiv, ono što nisam mogla ni *iz ni pre seliti*)

Moć uživanja u jednoj pokvarenosti

izopačenosti dva „H“

: homoseksualnost i hašiš

uvek je potcenjivana.

Nauka i zakon ne žele da shvate da izopačenost

usrećuje.

„H“

kao

halucinacija

hibernacija

haustor

hor

Želim da u horu haluciniramo hibernaciju haustora.

Želim da haustor hibernacija halucinarimo horski.

Želim da i svih pre-ostalnih 14 varijanti

u haustoru hibernacije

haluciniramo

u

horu.

Sasvim /bez/lična

Tek rođenim pogledom

Lektorišem amputirano stablo

sa rojem morfema/insekata

Radim to.

Od kada se ćoškasta „škola“

pres Vukla u manje ćoškastiju reč „posao“

Na putu od kuće do posla

Lektorišem amputirana stabla

(ovo već liči na poeziju)

Radim to.

Za 400 označenih evra mesečno

Za blombiranu označiteljku – kintu
Za blombirani označitelj – keš
Moje žensko telo menja osigurače
Popravlja bojler
otčepjava zapušenja
Radim to
od trenutka kada je preživljavanje
zamenilo
svaku drugu naklonost
Ima nečeg bezličnog u savršenstvu

Iskričave podvojenosti

(ili infinitivne konstrukcije lepe se po putu Karlovci-Novci **SAD**)

pOdvojenost.

Ti među**Ljudski** odnosi me **zauvek** **raznose**. Među (zas)palim žicama.
Smrdim na hladnoću.<<jorgan, šolja, dosadno štivo>>Za sutra, za sutra.
Ili ću da (na)pišem: plahta.
Ispod. Iznad. U. Pod.
Pod je ogrezao u rascvetalost. Međunožje se **pobunilo**. Pravi se (od)važno.

Na hartiji je lako svrši **Ti**. Jednom. Još jednom. Do u nedogled.

Pogled se strmoglavio, glavio, glavio... zaglavio se.

Žice varniče. Odbijaju hladnoću.

+ i -

Varniče i ruše moj pogled na pod.

Rušilački koncept dana. Iden **Ti..T..i.Ti..Ti...**čnos **Ti**. Nisam to želela.

Mogu. Mogu.

Mogu sad preseći žice.

Mogu pokri **Ti** glavu jorganom ili plahtom.

Mogu (od)reći. (Po)bi **Ti**. Mogu verova **Ti**. Da, mogu.

<<Sigurnost je otrov razmućen, ras**PO**Lućen u kiši.>>

Na jakni. U kosi. U čizmama. Na licu.

Čeka **Ti**. Sačeka **Ti**.

Mogu (pre)seći oblake uvežbanom oštricom.

Mogu zabrazda **Ti**. Mogu zaboravi **Ti**. Koliko mogućnos **Ti**?

Mogu se pripremi **Ti**. Spremi **Ti**. Otpremi **Ti**.

Mogu (odu)sta **Ti**.

Mogu se stavi **Ti** na raspolaganje. Možete raspolaga **Ti** sa mnom. (svakog dana)

Možete me pone **Ti** kući. Možete me navi **Ti**. I ja ću (od)skakuta **Ti**. Tačno na vreme.

Moć dolazi od vas.

Ja pravim scenu za vas. Dasku po dasku. Pokret za pokretom.

Ja nisam strah. Reflektujem.

Iskričavi epigon vaše odsutnos **Ti**.
Ja sam vaše postojanje. Rastojanje. I stanje.
Probajte.

Probajte me osmisli **Ti**.

Probajte me pro-**IZ**ves **Ti**.

Ja sam vilica za zub koji ćete ispljunu **Ti**.

Među ostale izvađene zube umetnos **Ti**.

To ne boli. Najpre se klima. A onda...

onda svežete omču od konca oko njega. (boja nije bitna)

Drugi kraj vežete za kvaku.

Ja ću otvori **Ti** vrata. Neće bole **Ti**. Neće bi **Ti** krvi.

Kažem vam: probajte.

Za to su vas školovali.

Oni vas. Vi mene.

Tamara Šuškić

Golo telo pada niz stepenice

*

iz njegovih ranjenih usta i
uskih farmerki
jedan krut posednički ton
jedan rog

u dnu istegnute limuzine
ti voliš limuzine

kada nas je grad dočekaao sa labudom
od peškira na krevetu
i velikim žutim palmama iza stakla

naša soba je bila farma
a sve su farme gorele

vrtiš laso u dnu sobe
mokar ispod pazuha

napadna je tvoja plodnost
tu sliku zakucavaš iznad dvoseda na izvlačenje

nad fontanom se oprala
među gipsarskim radovima

senka koju si bacala preko glave
oblizivala se

dok dodirujem resice na tvojoj jakni
mogu da ti osetim prerez između prednjih zuba
noću škrgućeš
sanjajući glisere

kad joj se otvorio razdeljak na licu
gliseri zapeniše

ženski glasovi prsnuše i ženske frizure se pripitomiše

i recepcionar ispruženih dlanova
sa skrivenom tetovažom

dao nam je braon ćebe sa bež tigrom

ti si veslao niz vodu
nešto se desilo, ali šta

prst ti klizi po ivici čaše sa nogom
dok zatežeš slepoočnice

jedan dimi na usta drugi na ranu
u plitkom potoku
voda se penuša i seva

trup se izvio
vrtiš laso i zakucavaš sliku
zakucavaš rog

i dalje penuša i seva
gle u kiptećem talasu
gle vatra
gle sezona vatre
gle vatra koja seva
gle vatra koja visi
koja zjapi

*

izblajhani Reid

nasilje nije bilo Reidov stil

iako je nosio previše zategnut kaiš

koji mu je dobro držao pantalone

ali šta sad radiš tamo

naslonjen na te peščane dine
ljuštiš pomorandžu

izgoreo na liticama
raspaljenog lica i spaljene kose

sa kuhinjskim nožem u slabinama

dok ti se kosa kovitla na vetru
dok ti se kovitla na vetru

izgledajući kao žena iz malog grada.

*

čuje se nežni glas
i on puca

nije bilo ni ventilatora u tom sobičku

kombi je skrenuo s puta i eksplodirao

ali on je nabavio ventilator

i ceo dan ne može da sakrije osmeh na licu

tek kad je konobar krenuo da čisti
otišli smo

iznenadila se koliko je lep
njegov nameštaj

i koliko gladak skoro klizav

ali njegov stan nije podsećao na lastino gnezdo
njegovo lice jeste

on se trudi da ima nežan glas

mesingana statua u ćošku miriše na kolonjsku vodu
kao i njegov dah

njegovo dahtanje je iščupan pramen njene kose
dahtanje psa na povodcu

njegove glasne žice su povodac

klupko koje se našlo u ustima
ispljunula je
to je bilo jaje

haljinu je skinula
ostala je u čarapama
razbila je jaje o koleno

njegovo lice je isprano

da ona nasloni obraz na hladan pleh
i da ga u dubokom snu zabalavi

svaki prilog koji se servira
istresa na tepih

masnice se ponašaju kao ametist

ona čupka svoje čarape
skoro da se ne pomera
skoro da je to
unutrašnji pokret

ono sa jajima se neće nikad više ponoviti

on se
pak
pomera skida svoj indigo sako zabacuje ga
preko ramena
nekuda tek treba da pođe

taj zamah se ponavlja sa sve višom
amplitudom dobacivanja

kreće se po sobi sa sakoom preko ramena
kao da zaboravlja na nelagodu tog pokreta
to je sada poza
ali u kojoj se on kreće

sve vreme održava nežnost svog glasa
to je problem sa jeguljom

on kaže nešto
zapravo joj priča o njenoj tananoj šiji
njeno će telo večeras biti izbušeno mindušama

na lepom tepihu stoji grudvica pirinča

*

tata joj je stavio zmiju oko vrata
i time je napio

ukrutih se kao zmijin rep

hteo je da je vodi u dubinu
ona je htela da hoda na rukama u plićaku

sestra ju je ponela i uganula nogu
lagala je o tome
okrivile su klompe
hramala je nekoliko meseci

lažni napad slepog creva na autoputu
čim uđu u kola zaspu i spavaju sve do kuće

tatina cigareta u kolima tera na povraćanje

zafrljačio je njenu tašnu niz stepenice
golo telo pada niz stepenice
stepenice padaju niz golo telo

izvukao je ključ iz brave
unutra je neko oguljeno svetlo

bile su mnogo gladne
skoro sve vreme su naizmenično
imale ranice na kolenima

radije ću oslepeti

pružila mu je trofej

mamina mama je umrla
nisam ručala
prijatni svež vazduh na terasi
čekam mamu

ona je mrzela kamenac na slavinama
njegova sestra je bila luda

nema ga mesecima
viđen u restoranu

saplela se u kadi i uzviknula
neko nepoznato ime
predolujno stanje vraća bol

u dadiljinom visokom krevetu
ispod debelih jorgana
prave se da spavaju

uvek se prave da spavaju

i baka je imala visoke krevete
izgovaraju malu bajalicu pred spavanje

rovita jaja bacamo kroz prozor

čim se skinula prehladila se
iza tog prizora stajali su vulkani
iz tog prizora izrasli su vulkani

kašalj održava otvorenost
stvari koje sazrevaju sparuške se

rastu mu zubi
izbijaju mu zubi

Viktor Radonjić

Pod brazdama dlana

*

Lepet
Lepljiv
Jezicima dremljivog grada
Krov se umnožio
Rebrima
Tajna je u konstruktu jednine
Ekranom
Što titra kočenjem plavetnila
Nemuštim
U slivnicima roja mesečevih mena
Otkopčavaš katanac
Jedan
Drugi...
Četvrti
Spavačica samo misli da je sama
Na kaldrmi koža
Stopalo
Odvaja
Topot vukova
Bezubih
Žednih gladi
Iz bljeska stida
Krvavim žilicama
Baštom zaturenih zenica
Špijun sa bradavica
Izdao je svemir
Onome koga pozivaš
A ne možeš znati
Jer u mojoj sobi nema svetla

*

Smešak
Pritvor
Zatvoreni vid
Jasno je krije
Kapljicama
Brašnjavim

Zadah je gvozden
Muzika sladi svoju pesmu
Na zglobovima žice
Ti
Ja
Ja
On
Slutnja
Da je oštrica ćutnje

*

Škripim
Stihom
Vašim
Sitnim trenjem
Stigao sam unazad
Vrenjem
Ubrzanim
Zrenjem
Kroz povratak u napupelo
Poniranjem u strugotine
Sperme i creva
Jezik
Vaš
Jezikom se kadi
Teranje
U majčinu
Dužicom spiska
Izmicanjem broja
Uzdignuta reč
Luta pravom
Na sakralnu ismejanost
Pustinjama
Raspuštenim
Ružičastim
Nesavladiva je zadržglost
Oca
Bačen u okean urne
Otkaćen burom pomodnih smirenja
Divalj slovom u ravnici duše
Vašim
Što može sve
Dok lije se u reč
Stih
Premazan krvlju
Natopljen istom bojom
Malo može
Zaštićen od sunca

Otac
Možda i ne postoji
Ipak
Tu je
Življi nego ikad

*

Ćutimo
O kiši
Ćebetu na travi
Potopljena ostrva
Iz daha
Cede pupčanu vrpću
Nerođene smrti
Žmurim
Ruke
Kao da znaju
Da će postojati i sutra
Miruju
Na bubnjevima ranih ljudi
Duh noći
Otkrio se na usni
Donjoj
Bezmalo belo
Nag
Zaplašen počinkom
Oslušujemo grane
Iz trupa zimskih ptica
Opirem se zadahu susretanja
Novog
I ponovljivog
U starenju pauze

*

Sudar podlaktica
Rogovima nadlanice
Luk je zaobljen oštrim uglom
Isijavanje litica
U podnožju grudi
Kod treće bradavice
Usne ljušte hrabrost očnjaka
Pomorandže i duvan
Mirišu na purpur iznad natkasne
U klinču međunožja
Bele noći
Plešu smrt putnika

Na polovima
Požar u nozdrvama
Jača pepeo
Nemoć tela
Nepoznanica je ujela fatum
Privođenjem svoda
Postala je tiša
Vodeći ljubav
U izmicanju smeru

*

Tu sam
Negde
Gde nije blizu
Zemlja posuta injem
Nekud
Gde gutam smernice
Ka stazama svile
Tu sam
Na stranicama sveta
Što tvrdi da je ploča
Tu
U susretanju dva zida
Okrećenih nedogleda
Tu sam
I kada vidiš
Da sam najviše tu
U cvatu peska
Pod brazdama dlana
Tu sam
Na kapi rose
U auspuhu automobila
Tu
Nad miškom diva
Gazeći mrava
Tu
Sa mlazom
Što šiklja
Iz pupka
Pitomih potoka
A zapravo
Nisam
U dodiru
Pokretu
Pogledu
Tu sam
Kao naznaka

o poeziji

Marko Stojkić

STVARALAČKI TABU

Ako poetici pristupimo na jedan ne toliko uobičajen način, onako kako je to radio Valeri u predavanjima na Sorboni, mogli bismo da je posmatramo etimološki kao stvaranje, poezu (*poieia*). Time bismo za kratko bili oslobođeni naslaga književnih konvencija, pravila kompozicije, programskih manifesta, svega onog što poetika uobičajeno podrazumeva. Jer poetika kao nauka o poeziji ili kao filozofija poezije, onakva kakvu smo naučeni da je posmatramo, upravo je tom svojom metapoetskom prirodom aposteriorna. Naučni, pa i filozofski pristup poeziju može da objasni samo delimično. Na primeru naučnog eksperimenta može se uočiti da naučnik prvo proučava neki prirodni fenomen, apstrahuje njegove zakonitosti i zatim te zakonitosti dokazuje time što u strogo kontrolisanim uslovima proučavani fenomen simulira i ponavlja. Naučna poetika uskraćena je za eksperiment kao metod i koliko god pronicljivo otkrivala zakonitosti jedne pesme ili poezije same, ona kao takva poeziju ne može da simulira ili stvori. Uviđanje ovog ograničenja i nemogućnost eksperimenta često navode proučavaoce poezije na inverziju, pa se eksperiment i eksperimentisanje velikodušno prepuštaju autorima, čime tumači i proučavaoci zauzimaju komfornu poziciju nekoga čija je uloga da ocenjuje uspeh autorskih eksperimenata. Autori, sa svoje strane, često rado prihvataju ulogu eksperimentatora i time zapravo stavljaju sebe u podređeni položaj. Jer svođenje pisanja, autorskog rada, na eksperiment ujedno je i svođenje pesničke kreacije na kombinatoriku, na žongliranje rečima, što predstavlja nedopustivo pojednostavljenje. Lako je uočiti da se u ovom autorskom konformizmu ogleda izbegavanje balasta mistifikacije, otklon od toliko vekova prisutnog verovanja u božansko nadahnuće. Pri tome je više nego očigledno da je ova potpuna demistifikacija stvaralačkog čina samo nova krajnost. Ma koliko autor mehanički ritualizovao svoju aktivnost, ma koliko se trudio da svoje stvaralačke eksperimente sprovodi u strogo kontrolisanim uslovima, u trenutku kad počinje sa pisanjem, autor ne zna ne samo da li će pesma „uspeti“, nego često nema ni ideju kuda će ga pisanje odvesti. Upravo je ta neizvesnost onaj minimum tajne, čak i misterije, koja pisanje prati. Po rečima Norberta Humelta autor se, dok piše, uvek nalazi *u nultoj tački*. Čitaoci vide gotovu pesmu i imaju privilegiju vrednovanja; njihova avantura je u tome da budu vođeni, a njihov aktivni udeo u tome da pesmi pripisuju značenja, često i drugačija od onih koja je dok je pisao na umu imao autor. Površina teksta, tačka susreta autora i čitalaca, polivalentna je. Slikovitu ilustraciju ove polivalentnosti i kriterijuma vrednovanja poetskog teksta pružio je kritičar i lektor Klaus Siblevski u formi svojevrsnog upitnika:

„Pri samom razmišljanju o tome šta je to što u jednoj pesmi može da se posmatra kao poetski reprezentativno i šta je to što dovodi do neuspelosti pesme, ulogu igra ne previše iznenađujući broj pitanja:

- da li bi pesme trebalo da imaju povod u životu
- da li bi pesme trebalo da imaju povod u realnosti
- da li pesme treba posmatrati kao estetske konstrukcije koje se odnose samo na druge pesme
- da li je istina da pesme doduše jesu umetnički produkti, ali da pritom treba posmatrati izraz koji odatle proizilazi
- da li pesma sme da dozvoli da njen nastanak bude uočljiv
- da li nastanak jedne pesme može da postane sastavni deo iste

- da li pesme smeju da sadrže greške (namerno ugrađene greške ili korekture zabluda)
- da li pesme moraju da sadrže greške ili slepe mrlje da bi uopšte i bile doživljene kao pesme
- da li pesme smeju da budu savršene
- da li pesme treba da budu zatvorene građevine
- da li su pesmama od koristi izlomljene površine
- da li u pesmama smeju ili čak moraju da se nađu prepoznatljive misli
- da li pesme moraju da dozvoljavaju tumačenje
- da li pesme smeju da poseduju izvestan stepen složenosti koji im otežava pristup
- da li kod pesama treba u osnovi dati prednost složenosti
- da li svakodnevni jezik u pesmama ima svoje mesto
- da li su pesme išta drugo do raspričani jezički akt
- da li bi pesme u osnovi trebalo da sadrže nove elemente i na koji način se to utvrđuje
- da li je estetska inovacija uopšte kriterijum za uspelost jedne pesme
- da nije tradicija najgora tesna cipela za dobru pesmu
- da li se pesme prepoznatljivo priključuju ranije napisanim pesmama i nadograđuju ih na sopstveni način
- da li pesme moraju da sadrže nešto iznenađujuće, provokantno, otuđujuće
- da li pesme treba da imaju neko dejstvo
- da li pesme uopšte treba sebi da postavljaju jedan ovakav katalog pitanja ili da grade ne-estetske tvorevine koje funkcionišu po sasvim drugačijim zakonitostima
- da li na zakonitosti i ovakva razmišljanja treba gledati kao na neprijatelje jedne dobre pesme.“⁵

Čak i ovakve sublimacije, svođenje tumačenja i vrednovanja poetskih tekstova na ograničen broj mogućnosti, sve i da predstavljaju konsenzus autora i čitalaca, ipak ne zalaze na dobro čuvanu teritoriju autorovog radnog stola. Kada se govori o slikarstvu uobičajeno je da se velika pažnja poklanja samom činu stvaranja, od izbora podloge, preko hemijskog sastava i načina mešanja boje, poteza četkice, pa sve do preciznog iznošenja vremenskog raspona u kojem je slika nastala. Kada se u pesništvu pokrene ista tema, gotovo redovno se nailazi na tabu. Dovoljno je samo setiti se školske lektire i oprečnih reakcija u učionici posle čitanja *Komentara Itake Crnjanskog* ili Pavlovićevog objašnjenja nastanka pesme „Naučite pjesan“. Sa svoje strane, naravno da i pesnici sami doprinose očuvanju ovog tabua. Način nastanka pesama uglavnom prećutkuju, bilo da bi prikrili svoj trud i na taj način kao kreatori ostali na visini kreacije, bilo zato što se to od njih ni ne traži. Kada i progovore o nastajanju svojih ili tuđih pesama, često podležu iskušenju da od toga naprave jednu romantizovanu ili na bilo koji način dopadljivu konstrukciju. Time se povlađuje publici koja očekuje da jedna posebna pesma mora uvek da nastane na poseban način. Tako ćemo saznati da je Rilke poslednjih osam *Devinskih elegija* napisao posle desetak godina pauze u pisanju, za nekoliko dana i u grozničavom zanosu, a da pritom nećemo saznati šta je to autor svih tih godina doživljavao, kakva su to iskustva i stavovi za to vreme u njemu sazrevali i, na kraju krajeva, koliko je bezuspešnih pokušaja pisanja u tih desetak godina imao. Jer pesnik, i kad ne piše, piše. Bilo bi preambiciozno na ovom mestu pokretati temu nesvesnog nagomilavanja, slaganja i sazrevanja iskustva, životnog i literarnog, koje se u trenutku stvaranja osvešćuje i sublimira u pesmi. Držeći predavanje u jednoj grčkoj osnovnoj školi Jorgos Seferis je govorio o razlici između pesnika koji pesme bezbroj puta prepravljaju, odbacuju, prepisuju i dorađuju i pesnika, za primer je uzeo Odiseja Elitisa, koji dugo razmišljaju i onda odjednom urednim rukopisom, bez ijedne ispravke zapisuju savršeno izbrušene pesme. No, to je za Seferisa u datom slučaju od sporednog značaja i on tom prilikom izgovara ključnu rečenicu: „U svom svakodnevnom govoru kažemo bezbrojne reči bez značenja, dok u pesničkom govoru ništa ne može da živi bez značenja“. Mnogi bi pesnički pravci mogli da ospore ovu Seferisovu

⁵ Iz knjige Norbert Hummelt & Klaus Siblewski „*Wie Gedichte entstehen*“ (Sammlung Luchternhand, 2009.)

imperaciju značenja, ona se po sebi ne može uzeti za sveopštu pesničku paradigmu, ali ta rečenica je duboko lična i čini da bolje razumemo pesnika, istog onog koji u *Danima* piše o tome kako satima hoda napred-nazad po sobi smišljajući dva nova stiha za *Čatrnju*.

Izbegavanje pesnika da otvoreno progovore o načinu pisanja delom se može objasniti i strahom od ugrožavanja osetljivog područja spontanosti, a koja je nužna za kreaciju kao takvu. Kao u priči o stonozi-igračici koja je svojim plesom u šumi izazivala sveopšte divljenje, da bi nakon što je, na nagovor zle žabe, počela da se preispituje i objašnjava životinjama korak svog plesa, izgubivši spontanost zaboravila da igra.

Zanimljivo je da su upravo pesnici koji su pokretali ovu temu, modernisti naročito, dovodili do pravih malih revolucija. Ezra Paund je tako među prvima govorio o metodu redukcije, o tome da su mu prve verzije pesama često višestruko duže od završnih. O uticaju psihoanalize i idealizaciji nesvesnog toliko toga može da se pročita u manifestima nadrealista. Ukidanje referencijalnosti i udaljavanje sveta jezika od njihovih korelata u realnosti posebna je tema. Teško je ipak razlučiti u kom trenutku ovi manifesti prestaju da govore o pisanju po sebi, o činu stvaranja kao takvom, a ulaze na aposteriorni teren tumačenja i uspostavljanja poetičkih i programskih platformi. Tako je Gotfrid Ben, u nameri da demistifikuje čin pisanja i oslobodi pesnika balasta nadahnuća, u *Problemima lirike* izgovorio čuvenu rečenicu: „Pesma, uopšte, nastaje veoma retko, pesma se pravi.“ Nepažljivo pročitana i izvučena iz konteksta, ova misao je mnoge, a naročito laičku javnost navodila na pogrešan put i postajala moto čitavih eksperimentalnih pesničkih pokreta. Pesma *nastaje*, dakle pesma *sama od sebe i spontano nastaje veoma retko*. U najvećem broju slučajeva pesma mora da se konstruiše, doraduje, montira, da se *pravi*, a da bi na kraju odgovarala onome što je autor sebi nejasno i neodređeno postavio za cilj. Da je Ben u zanatskim pitanjima veoma daleko od banalnog svođenja pisanja na mehanički akt lako se može uočiti samo malo dalje u istom tekstu. Evo kako izgleda taj pasaż, prenet u celini:

„Kao sledeće, hteo bih da vam prikažem jedan proces neposrednije nego što je to uobičajeno. To je proces koji se odvija prilikom nastajanja pesme. Šta se dešava u piscu? Kakvoj situaciji prisustvujemo? Situacija je sledeća, autor poseduje: *prvo*, nejasnu stvaralačku klicu, psihičku materiju; *drugo*, reči koje mu se nalaze pod rukom, kojima raspolaže, kojima može da barata, on takoreći poznaje svoje reči. Postoji, naime, nešto što možemo nazvati – poredak reči jednog pisca. Možda je on baš danas naišao na određenu reč koja ga zaokuplja, uzbuđuje, za koju misli da je može upotrebiti kao lajtmotiv. *Treće*, on poseduje Arijadninu nit koja će ga potpuno sigurno izvesti iz ove bipolarne napetosti, jer – a sada dolazi ono zagonetno – pesma je već završena i pre nego što je započeta, pisac samo još ne zna njen tekst. Pesma uopšte ne može drugačije zvučati nego što zvuči kada je završena. Vrlo se dobro zna kada je gotova; to može, naravno, potrajati dugo, nedeljama, godinama, ali sve dok ne bude gotova nećete je ispustiti iz ruku. Uvek ćete joj se nanovo vraćati, nosićete se s pojedinom rečju, pojedinim stihom, izdvojićete posebno drugu strofu, posmatraćete je, kod treće ćete se upitati da li je *missing link* između druge i četvrte strofe, i tako ćete uz svu kontrolu, uz sve samoposmatranje, uz svu kritiku, intimno biti vođeni kroz sve strofe – školski slučaj slobode na uzici nužnosti, o kojoj govori Šiler. Možete isto tako reći: pesma je kao feničanski brod o kome Homer priča da bez krmanoša plovi pravo u luku.“⁶

Odavde se vrlo jasno vidi koliki respekt ovaj pesnik pokazuje prema stvaralačkom ritualu. Ma koliko izrazi kao „nejasna stvaralačka klica“ ili misao da je „pesma završena i pre

---

⁶ Problemme der Lyrik – predavanje održano na Univerzitetu u Marburgu 21. avgusta 1951, a prvi put objavljeno u knjizi *Problemi lirike*, Vizbaden 1951. Ovdje prenosimo prevod Snežane Minić-Veljović iz knjige Gotfrid Ben - *Problem genija* u izdanju Udruženja izdavača i knjižara Jugoslavije, biblioteka Trpeze iz 1999. godine.

nego što je započeta“ izgledali na racionalnom nivou mistično, čak i neosnovano, oni ipak deluju ubedljivo jer pesnik iza njih stoji celim svojim iskustvom. Bez namere da tumačimo Benove uvide, moramo da konstatujemo da oni predstavljaju dragoceno svedočanstvo o tome kako se o stvaranju poezije mogu iznositi sudovi koji ekvilibriraju između krajnosti, koji sa jedne strane ne upadaju u zamku banalnog demistifikovanja pisanja svodeći ga na puko zapisivanje i precrtavanje, a sa druge strane samim govorom ili pokušajem da se o problemu pisanja progovori oslobađaju pesnika balasta božanskih sila nadahnuća. Kada Ula Han na primer, pre koji mesec u jednom intervjuu kaže da je „umetnost pisanja umetnost precrtavanja“, verovatno je svesna da time osvetljava samo jednu stranu problema.

*

Izborom tekstova savremenih pesnika Norberta Humelta i Gintera Helmiha želimo da prikazemo kako se na hrabar način može upustiti u ovu problematiku. Tu je i jedan – malo je reći – pronicljivi tekst uvek aktuelnog Karla Krolova koji nam dozvoljava da naslutimo upavo ono što je najteže objasniti, ličnost i motivaciju umetnika koji piše poeziju. Svesni smo pritom da smo samo okrznuli vrh ledenog brega.

Norbert Humelt

CITATI, LEKTIRA

Postoji vrednujuća instanca kojoj pesnik izlaže svoje radove na procenu, uprkos tome što od nje ne dobija direktan odgovor. To je linija tradicije u kojoj on sebe vidi, linija onih nekoliko pesnika koji ga uporno prate, koje istražuje i čiji ga estetski smisao podučava. Ako se među njima nalazi neki strani autor, to pesniku nudi mogućnost da ga prevodi na sopstveni jezik. Autor prevodeći ujedno radi i na sopstvenom pisanju, nema bolje škole pisanja od prevođenja. Tako na mene preko 20 godina utiče T.S. Eliot, što je dovelo do toga da načinim nove prevode njegovih poema, i to skorije *The Waste Land*, a pre toga *Four Quartets*. Ovo kasno Eliotovo lirsko delo nepravedno stoji u senci poeme *The Waste Land*. Pošto je manje fragmentarno i odano jednom hrišćanskom pogledu na svet, izmaklo je vrednovanju šezdesetosmaša. Za mene je to najmeditativnije pesništvo 20. veka i prevođenje uvek novih odlomaka *Kvarteta* pratilo je moje pisanje preko 10 godina. Bilo je u tom prevođenju velikih pauza, ali kad god sam imao osećaj da stagniram mogao sam da se okrenem *Kvartetima* i da se odatle vratim pisanju. Pritom su uvek iznova motivi ili celi citati iz prevoda ulazili u moje sopstvene pesme. Montaža citata kao lirsko sredstvo ni u jednom delu nije tako pokrenuta kao u Eliotovoj *Waste Land* u kojoj se mesta iz Avgustina, Šekspira, Bodlera prepliću sa savremenim slengom. Danas je rad sa citatima široko rasprostranjen i predstavlja nešto što povezuje liričare, koji često pripadaju i različitim školama. Citati u pesmama mogu da potiču sa svih strana, ne samo iz književnosti već i iz muzičkih tekstova, privatne korespondencije, jezika nauke i novih medija. U rukovanju citatima postoje velike razlike. Tako se ne mali broj autora oslanja na efekat otuđivanja, pri čemu citate jedne drugima snažno suprotstavljaju i jezičkim zahvatima ih još dalje otuđuju. Ovaj način rada me je u početku veoma, a kasnije sve slabije zanimao. Umesto toga upravo osećaj bliskosti s tuđim tekstom i dalekim vremenom predstavlja za mene podsticaj za preobražavanje. To mogu da budu i mesta iz starih pisama. Citati bi pritom u pesmama trebalo da stoje na stilskoj frekvenciji što bližoj onoj na kojoj stoje ostali stihovi, a koji odgovaraju doživljaju i pamćenju autora.

Tako su mesta iz mojih prevoda *Four Quartets* uticala na pesmu *podzemlje* koja je nastala u julu 2005. u Dablinu. Podstrek su bili teroristički napadi na londonski metro, za koje sam čuo sa velikim zakašnjenjem. Utoliko više su me zaokupili i tada sam pročitao u jednim engleskim dnevničkim novinama članak o izgradnji podzemne železnice. Ovaj članak oslobodio je sećanja na moje ranije boravke u Londonu i ona su se pomešala sa mestima iz *Four Quartets*, posebno sa jednim pasažem iz *Little Gidding*-a, u kojem Eliot opisuje jutarnje sivilo u pustom velegradu nakon jednog nemačkog vazdušnog napada. Kod Eliota ovaj pasaž predstavlja književno poigravanje jer u njemu imitira scene iz Danteovog *Pakla* i susreće lirsko ja sa jednim *dead old master*-om koji pomalo podseća na Vergilija iz *Komedije*, a pomalo na tada nedavno preminulog Jejtisa. Ova scena između noći i dana, između smrti i života, pretopila se sa mojim trenutnim utiscima koji su imali veze sa životom u podzemlju i sa ugroženošću iz vazduha. Poseta *Ganggrabs*-u u Njugrendžu na reci Bojni u grofoviji Mit, izgled irskog svetog krsta, pitanja o sahrani i kremaciji, ali i tada u bioskopu prikazivani rimejk *Ratova svetova* činili su te utiske. I svi su se oni u pesmi povezali u scenario koji nije imao direktan autobiografski fokus, ali su sve njegove ravni bile pokrivene iskustvom u kojem je i iskustvo lektire igralo punopravnu ulogu.

podzemlje

oval, clapham, edgware road .. dakle tako su živeli u podzemlju, u munji. pokretne stepenice, guma, miris u noćima. objave koje su važile za sve: *mind the gap* .. bujica

ljudi koja me je vukla & vukla, dalje kroz tunele, kroz sve tunele, tunele od oslikanog betona. koliko daleko možeš da odeš a da ne ogladniš. pokretne stepenice, bez kraja,

sve do na vazduh. stajao tamo & penjao se & čitao na nogama. među ljudima, zapaljiva kao i ja, dva oka su pratila grotlo u koje silaze. u onom neodređenom jutarnjem satu, tamo već

pri kraju beskrajne noći, preko asfalta, tamo gde se sem mene niko nije čuo, između dva dela grada, tamo gde se podizao dim.. dim.. i tu doneše mrtve, njihov prah, zvezdanu prašinu, u ono

najdublje, u komoru. tamo odakle je došla svetlost u najdužoj noći. na zimskom ostrvu. u toj komori, visokoj & tesnoj. slobodno stenje, tvrdo uslojeno, bez traga maltera, betona.

& spirale, krugovi koji su se usecali u tonama teški, kroz celu zemlju, kroz prostor & vreme dovlačeni kamen: taj čisti poredak koji su jasno zaposele ne može da bude

haotičan kao rukopis. i tako sam stajao tamo & čitao na nogama. nijednog ornamenta, nijedan najobičniji ukras. preko predela, između nadgrobnih humki kroz koje teče bojna, išla je praslika,

išlo je sunce, podiglo munju u nebo; & naiđe munja & preuze žrtvu. ono što su urezali, bila je apstrakcija.. onda dođoše da zasnuju sveti krst & rezbariše u krečnjaku

figure. na obe strane obale one stoje: jedne se izdižu, druge padaju. *mind the gap*. tamo su spuštali mrtve u zemlju, neozleđeni, prema njegovoj slici,

na njega čekajući, dok ponovo ne dođe. preko predela naiđe munja; dovlačili su kamen za gradnju tunela; preko predela naiđe munja; šta su to tražili u podzemlju – zašto

uznemiriše mrtve? miris gume & penjao sam se & penjao.. razdanilo se, & na svežem vazduhu zasvetlucao sam u nekoj vrsti krepkosti & iščezao, čim je prošla opasnost.

U mom prevodu *Kvarteta* citirani pasaži glase⁷: „U neodređenom času pre jutra/ Pri kraju noći što nema svršetka/ Na povratnome kraju beskrajnoga/ Pošto je tamna golubica

---

⁷ Ovde u prevodu Ivana V. Lalića. (prim. prev.)

treptava jezika/ Minula ispod obzora povratka/ Stalno uz limen zveket mrtvog lišća/ Po asfaltu bez nekog drugog zvuka/ Između tri reona gde dim se dizao“, i dalje: „Svitao dan. U izobličenoj ulici/ Napusti me, nejasno oprosti se./ I iščeznu kad zasvira sirena.“ U ratnoj 1942. godini, dok je pisao ovu pesmu, Eliot je bio u protivvazdušnoj odbrani u Kensingtonu; moj deda, koji je inače čitao Ajhendorfa, bio je u isto vreme u protivvazdušnoj odbrani u Nojsu. Ta suštinski besmislena podudarnost podstakla je moju fantaziju i iz jednog takvog osećanja sličnosti i srodnosti kroz vreme nastajale su uvek iznova nove pesme.

sa nemačkog preveo Marko Stojkić

Norbert Humelt

ZAPISIVANJE

U proleće 1945. pesnik Ginter Ajh našao se u neugodnijem položaju nego u svoje vreme Gete u Rimu.⁸ Bio je ratni zarobljenik u jednom američkom logoru u blizini ušća Are u Rajnu, kod Remagena. Iz ovog perioda potiče nekoliko pesama koje se uobičajeno uzimaju za početak nemačke posleratne lirike, a među njima i čuveni *Inventar*. Ova pesma u prvi plan uglavnom iznosi popis predmeta preostalih zarobljenom vojniku. „Ovo je moja kapa,/ ovo je moj kaput,/ ovde moj pribor za brijanje/ u lanenoj vreći.“ Ovi elementarni gestovi pokazivanja prerasli su kasnije u školu i do danas se nalaze u brojnim pesmama. Jer svaka nova pesma u osnovi predstavlja nulti čas u pisanju jednog autora i on uvek piše u ovoj vremenskoj tački. Pesma uvek iznova odbacuje svet time što iznova otpočinje pisanje o njemu i ona se sastoji od stihova, a ne od reči. U tom smislu je pesma Gintera Ajha bezvremena i poetološka čak i onda kada je ugrožava jedan određeni istorijski trenutak. Pretposlednja strofa glasi: „Grafit olovke/ volim najviše:/ danju mi piše stihove/ koje noću smišljam.“ Grafit olovke piše ne samo reči, nego stihove; čak se i inventar stvari iz prve strofe pojavljuje u stihovima koji su preneti jednim blago modifikovanim daktilskim metrom. Metar se pobrinuo za to da se stihovi sačuvaju tokom noći, a da pritom i ostanu stihovi jer to po želji autora i treba da budu da bi u toku dana uopšte i bili vredni zapisivanja. Ajh ne pravi samo beleške iz kojih kasnije u bilo kom trenutku nastaje pesma. To što on zapisuje već je pesma, ili najmanje njen početak.

O beleškama pisanim rukom imam podeljen stav. To možda dolazi odatle što imam slabo čitljiv rukopis. Neposredno pred polazak u školu umeo sam da čitam i odmah sam počeo sa precrtavanjem štampanih slova, kuckao već jednom rukom na staroj Olimpiji moje majke i nisam, nažalost, uviđao čemu bi to pisani rukopis trebalo da posluži. Kada sam kasnije pisao televizijske kritike čije sam beleške morao da hvatam za vreme prikazivanja emisija, brzim zapisivanjem rukopis sam samo još dodatno iskvario i često već narednog dana nisam mogao da ga pročitam. Jedino za razglednice mogu na kratko vreme da uložim trud. Prva osoba kojoj se moj rukopis dopao je moja supruga i od tada na svoje žvrljotine gledam drugim očima. Pa ipak, pesma koja nastaje trenutno, kao gotov zapis i koja ne ostavlja nikakve tragove rada – ipak predstavlja moj ideal. Postoje takve pesme, pesme koje nastaju bez dokumentovanih skiciranja, kao u komadu izliveno. One mogu da se ostvare na dva različita načina koji su zavisni od prostornih okolnosti rada. Prvi je pisanje u glavi za vreme šetnje jer, za razliku od Rilkea koji je i za vreme oluje odmah mogao da zgrabi olovku,⁹ ja nemam uvek beležnicu pri ruci. To mi nije potrebno ni zbog toga što mi stih ostaje u sećanju svaki put kad je povezan sa nekim smislom i svrhom. Na taj način potpuno memorisanje jedne nove pesme bez ikakvih beleški nije veštičarenje, već i danas predstavlja jednu od mogućnosti za pisanje pesama. To je istovremeno i okretanje ka usmenom izvorištu svake književnosti. Utiskujuća snaga ritma i rime obeležava arhaično stanje pesništva pre bilo kog zapisa, tu snagu još uvek smatram najjačim sredstvom za uzdizanje reči u ono drukčije stanje jezika koje je Inger Kristensen, služeći se Novalisovim rečima, nazvao tajanstvenim stanjem.

⁸ Humelt ironično aludira na Geteovo egocentrično pesničko iskustvo prikazano u stihovima *Pete rimske elegije*: „Često sam već u njenim rukama stihova/ krišom brojao heksametre/ prstima na njenim leđima.“ (prim. prev.)

⁹ Rilke je, prema svedočenjima, uvek sa sobom nosio olovku i beležnicu. Prvi stihovi *Devinskih elegija* nastali su navodno za vreme njegovog razgovora sa prijateljima, dok je napolju počinjala oluja. Rilke je iznenada pogledao kroz prozor, spremno dohvatio beležnicu i zapisao stihove. (prim. prev.)

Do takvih misli o pesništvu dolazi se uglavnom u sedećem položaju, dok su šetnje sa kojih donosim same pesme sačinjene od posmatranja. Posebno u godinama kada sam živeo u blizini Kelna u Bergiše Landu¹⁰ mogao sam da radim na ovaj način. Doduše u ovom prenaseljenom predelu nije bilo šuma kroz koje bi se moglo satima pešačiti, a da se ne sretne nijedan čovek, ali bila je tu jedna reka koja se zvala Ager i koja je svakodnevnim promenama vodostaja privlačila moje poglede. Obale Agera bile su uz to i same po sebi dovoljne da bih stihove, koji su se gradili u mojoj glavi zahvaljujući posmatranjima prirode i tumaravim promišljanjima, mogao naglas da izgovaram i da ih izgovarajući menjam. Jer čak su i ove pesme prolazile kroz faze ispravljanja. Tragovi odmeravanih i iznova odbacivanih rešenja ne mogu se pronaći nigde upravo zbog toga što sam ih u glavi brisao istog trenutka. Slučajno sam tih dana počeo sebi da ličim na jednog od onih knjiških ljudi na kraju filma *Farenhajt 451* koji hodaju gore-dole obalom reke i glasno mrmljaju da bi usmeno sačuvali i preneli svetsku književnost, pošto su sve knjige na Zemlji bile spaljene.

Drugi način rada koji može dovesti do toga da pesma nastane tako naglo da stupnjevi njene geneze ne ostanu sačuvani deluje manje arhaično i odnosi se na pisanje na kompjuteru i na mogućnost da sve upravo zapisano može bez muke da se izbriše. I na ovaj način pesma samo naizgled nastaje iz jednog komada. Broj odbačenih verzija ovde je čak vanredno visok, samo što se to odbacivanje dešava brzinom koja se približava brzini mišljenja, ali je ne sustiže. Mnogobrojne odluke o zvučanju reči, o izgradnji, o sklopu rečenice sve do one o spoljašnjem pojavnom obliku pesme dešavaju se u uskom vremenskom opsegu koji se približava onom *dobrom satu*, kako ga je nazvao Đardini, a koji je u svakom slučaju jedan intenzivni rad bez pauze. Poslednjih godina su takva jednosatna zapisivanja na kompjuteru kod mene postala sve učestalija, što je možda pokazatelj izvesne lakoće, ali isto tako i tereta uzrokovanog sve ređim pisanjem pesama. Naravno da ne odgovara istini da ove pesme zaista nastaju unutar jednog sata jer one često imaju dugotrajnu inkubaciju, koja je ispunjena ponekad i višenedeljnim ležanjem na jajima mogućih motiva i prvih stihova, a da ove misaone pripreme nisu bilo gde pismeno fiksirane. Kada zapisivanje konačno otpočne, odvija se veoma brzo. Za razliku od pisanja u sebi za vreme pešačenja, pisanje na kompjuteru ipak nije povezano sa spontanom oslobađanjem auditivnog pamćenja. Rima i metar više nemaju istu memorijsku ulogu u pisanju jer je kompjuter taj koji pamti to što zapisujem, ne osvrćući se pritom na zvučnost i na ritam. Sve i da mi nije po volji, moram ipak da konstatujem da teže u glavi zadržavam pesme nastale za vreme sedenja za kompjuterom od onih koje su nastale za vreme pešačenja ili kroz jedan duži period.

Da bi pak nastajanje jedne pojedinačne pesme moglo da se rekonstruiše na konkretniji način, ovi gotovi zapisi bez stupnjeva nastanka nisu od koristi, na koji god način nastali. Za tu svrhu su posebno povoljni oni radovi koji se odvijaju uz više truda i koji traže više papira, ispisanog bilo olovkom bilo mašinom bilo uz pomoć i jednog i drugog. Ovde opet mogu da se razlikuju dve varijante. Jedna je povezana sa beležnicom koju doduše ne nosim redovno kada idem u šetnju, ali je često ponesem kada putujem vozom, a po potrebi čak i koristim. Duge vožnje vozom mogu da budu posebno podsticajne tokom noći kada si prinuđen da gledaš kroz prozor jer neuhvatljivost pojava napolju proizvodi jedno melanholično osećanje, povoljno za pisanje pesama, dok si oslobođen prisile obaveza i možeš se prepustiti toku misli. Kad zatim započne beleženje, precrtavanja su neophodna, kao i uvek između redova ili na margini zgužvane nečitke beleške, tako da što je moguće ranije otpočinem novu verziju, a doskora prazne stranice beležnice brzo bivaju ispunjene fragmentima i verzijama nove pesme. Pri dugim putovanjima to takođe može imati za posledicu da pesma, kada doputujem, izgleda skoro završeno i da je tada na mašini samo pregledno prekucam. Ili to bude početak jednog

---

¹⁰ *Das Bergische Land* – region u nemačkoj saveznoj pokrajini Nordrajn-Vestfallen. (prim. prev.)

dužeg procesa. Najviše pesama koje sam od svog novog početka u leto 1992.¹¹ napisao zahtevale su fazu rada u trajanju od dva do četiri dana. Svakog od tih dana odštampao bih kod kuće najmanje po jedan primerak pesme u nastajanju i radio zatim dalje, dok sam bio na putu, hemijskom olovkom na ovom tiposkriptu. Pošto rad na pesmama ipak nije nekakva mirna zabava, već jedna visoko skoncentrisana grozničava delatnost koja je udružena sa ubrzanim pulsom i užurbanim pokretima, kao kada žurno oko u čežljivoj napetosti iščekuje poklon, često odštampam navodno gotovu, a u stvarnosti još nezavršenu pesmu i daleko češće nego što je potrebno, čak i posle najmanje promene u prelomu stiha ili zamene jedne jedine reči, da bih trenutno zadovoljio zahtev za novim gotovim zapisom.

I kratka putovanja mogu da podstaknu na pisanje. Često bih nedeljom posećivao svoju majku u poslednjim godinama njenog života i pritom putovao es-železnicom.¹² Dok u odlascima nisam gotovo nikad pisao, onih tačno 25 minuta povratne večernje vožnje neretko su bili dovoljni za početak jedne nove pesme, podstaknute pričama moje majke, starim pismima, porodičnim fotografijama ili malim poslovima koje sam za majku obavljao u kući i bašti. Tih dana bi mi takođe do ruku dolazili i predmeti iz detinjstva koji su u kući ostali sačuvani ili bih izvukao neku knjigu, dugo već zaboravljenu, sa police svog oca. Već na putu ka stanici imao sam prvi stih koji me je navodio na do tada nepoznati trag. Na stanici bih kupovao jednu limenku piva i za vreme vožnje skicirao pesmu u beležnici ili već na nekom drugom raspoloživom papiru. Kroz prozor bih ugledao jedno hemijsko postrojenje kako promiče i skliznuo u sebe dok je voz u jednom predgrađu vozio podzemno, a vagoni se ispunjavali obrisima. Kada sam silazio na kelnskoj glavnoj stanici imao sam osećaj kao da dolazim iz jednog potopljenog životnog vremena i ovo osećanje izgubljenosti činilo bi da mi grad u kojem sam živio izgleda čudno nov i tuđ. Bio sam ni tamo ni ovde, ni u prošlosti, a ne sasvim ni u sadašnjosti, već na jednom trećem mestu, u svetu nove pesme koja se ocrtava.

sa nemačkog preveo Marko Stojkić

---

¹¹ Humelt ovde misli na trenutak kada se, posle objavljivanja prve, eksperimentalne knjige pesama *Knackige Codes*, okrenuo jednoj novoj vrsti ispovednog diskursa. (prim. prev.)

¹² *S-Bahn* je skraćenica od *Stadtschnellbahn* (gradska brza železnica) i predstavlja neku vrstu lakog šinskog sistema, prisutan je u svim većim nemačkim gradovima, često ima i podzemne i nadzemne deonice, a neretko je integrisan i u međugradsku železnicu. (prim. prev.)

Ginter Helmih

NASTANAK PESME

Najpre je tu jedan utisak, jedno jako osećanje. Potreba da se nešto iznese na videlo, da se zgusne, da se zadrži.

Te noći sam izašao na terasu naše vikendice i ugledao grandiozno zvezdano nebo, čak se mogao videti i Mlečni put, kao i upadljivo jasna zvezdana figura Orion sa tri pojasne zvezde. Doživeo sam intenzivni osećaj tišine i daljine i naslutio bezgraničnost svetskog prostora i svoju sopstvenu ograničenost.

Nekoliko dana ranije u blizini smo posmatrali aleje i terase sa stablima badema u cvatu. Prelep prizor.

Dok sam skicirao pesmu, obe ove slike tj. impresije su se preklopile. Nebrojene zvezde na noćnom nebu podsetile su me na bele i rozikaste cvetove badema. Spontano sam formulisao:

„nebo natopljeno bademovim cvećem“.

Kasnije sam često upotrebljavani pojam „nebo“ zamenio rečju „platno“ a u jednom kasnijem okviru izrazom „(crni) svileni čaršav“. Time je glagolska metafora „natopljen(o)“ postala razumljivija. Zvezde su mrlje koje je neki umetnik naneo na podlogu i podsećaju na cveće.

Uvek sam bio fasciniran markantnom zvezdanom figurom Orion. U grčkoj mitologiji Orion je lepa i moćna ljudska gromada i lovac koji je na kraju smešten među zvezde. Još pod utiskom doživljaja mlečnog puta, koji se u oblasti Rajnland jednostavno ne može videti, zapisao sam:

„Orion jaše mlečnim putem“.

Drugu imenicu zamenio sam kasnije pojmom „horizont“.

Sve vreme odmora bio sam fasciniran promenljivim oblicima meseca, a posebno Mesečevim srpom koji se za razliku od Srednje Evrope ovde na noćnom nebu ocrtavao u položenoj formi, nije stajao uspravno. Pripijen uz horizont ličio je na brod koji plovi. Formulisao sam:

„Mesečev srp plovi morem“.

Podsetio me je po obliku na venecijansku gondolu, tako da se metafora promenila i govorila o „Mesec-gondoli“.

Pesma je sada jednostavno bila gotova, ali je iznenada zalajao jedan pas, na šta mu je odgovorio još jedan. Buka je trajala neko vreme i pokvarila harmoniju i uravnoteženost upravo doživljene impresije. Smatrao sam važnim da pesmu završim jednim elementom otuđenja i napisao:

„laje neki pas“.

Na kraju sam ispitao pesmu iz ugla ritma. Da li je tečna za čitanje? Da li se i gde koči? Odlučio sam se da formulaciju „crni svileni čaršav“ zamenim sa „čaršav od crne svile“. Evo kako glasi konačni oblik:

noću

*čaršav od crne svile
natopljen bademovim cvećem
orion jaše horizontom
mesec-gondola plovi morem*

laje neki pas

***

U okviru značajnog umetničkog projekta „Tuhfilung II“ u Langenbergu 2000. bio sam sa ostalim autorima u jednom magacinu na gradskoj periferiji, gde su pre izložbe bile provizorno postavljene skulpture koje je trebalo da interpretiraju ljudsko telo. Poljski vajar Marcin Lapinski predstavio je svoju skulpturu sa otvorenim grudnim košem u koji je bilo smešteno srce od bodljikave žice. To mi je zaokupilo pažnju i veoma me pogodilo. Pročitao sam pomalo prikriveni naslov skulpture: „Srce iz Aušvica“.

Lanci asocijacija o Aušvicu i koncentracionim logorima koje sam nedavno posetio inspirisali su me na stihove:

*„uvek iznova sanjano
prevučeno
rđom stražarskih tornjeva“*

Najveći deo skulpture činio je obrađeni metalni pleh koji je na svetlu hale magacina davao smeđe-crvenkasti odsjaj. Zato sam tu presvlaku doživeo kao građu stražarnica i ograda. Pretpostavljam da su čoveka u radnom logoru Aušvic-Birkenau uvek iznova proganjali košmari. Na to je trebalo da ukaže prvi stih – „uvek iznova sanjano“.

Pesma dalje ide ovako:

*„plete žicom
isplakane oči
po znoju
poslednje noći“*

Nisam hteo da govorim o suzama, jer oči koje još uvek mogu da plaču plakanje može da uteši. Onaj ko više nema suza, dakle onaj ko je isplakan, time je prekoračio jednu granicu. Uz to se uklapa slika znoja koji treba da ukaže na očajanje (motiv Hrista).

Hteo sam da u pesmi odjekne patnja jednog zatvorenika, patnja koja me je susrela u obličju srca od bodljikave žice i time me naterala na promišljanje. Umetnuo sam to u naslov Lapinskog „Srce iz Aušvica“.

*bodljikavo srce*¹³

*uvek iznova sanjano
prevučeno
rđom stražarskih tornjeva
žicom plete
isplakane oči
po znoju
poslednje noći*

***

Većina nas dobro poznaje situaciju jedne svađe. Pri tome često biramo reči koje treba da pogode sagovornika i po njegovoj reakciji možemo da vidimo da li smo u tome imali uspeha. Kasnije žalimo zbog onog što smo rekli, ljutimo se na sebe zbog svog ponašanja, ali reči su već izgovorene i nisu više u našem posedu. Posle jednog takvog iskustva formulisao sam sledeće stihove:

*„ponekad
reči bi trebalo sahraniti
zabraniti im svetlost
i ostaviti ih da spavaju“.*

Slabe tačke sagovornika poznajemo veoma dobro, ali bi trebalo da ih, koliko god je to moguće, ne imenujemo, nego da teške reči „sahranimo“, odnosno da učinimo da zauvek nestanu, da im „zabranimo svetlost“, da ih sprečimo da se rasklope i razviju život. „Ostaviti ih da spavaju“ – pomalo slabi u dejstvu postojeću predstavu, iako i to podseća na blizinu smrti.

Nastavio sam dalje svoja razmišljanja:

*„inače će odlepršati
kao ptice
i napasti svojim
šiljatim kljunovima“.*

Reči postaju ptice koje su se otele kontroli. Koje mogu suditi onome ko ih je izgovorio. Krivac je napadnut, i to „šiljatim kljunovima“. Ova metafora treba da kod čitaoca asocira na napad ptica otprilike nalik na onaj iz Hičkokovih filmova. Opasnost može da nastane ako reči nekontrolisano „oslobodimo“.

Ali pesma tako ne bi trebalo da se završi.

Imao sam potrebu da formulišem kakvu ulogu reči mogu da imaju u jednom dobrom odnosu i formulisao sam:

*„ponekad
treba pričati
i slušati
i ostaviti u sebi reči*

---

¹³ U originalu „stacheldraht-herz“ – srce od bodljikave žice. Zbog robusnosti doslovnog srpskog prevoda odlučio sam se za drugo rešenje. (prim. prev.)

da rastu“.

Ovaj iskaz je svesno postavljen paralelno prvoj strofi. Vremenska odrednica „ponekad“ ponovo se poteže i konačno se nabrajaju tri pozitivna aspekta koja bi se mogla dovesti u vezu sa rečima. Tako bi komunikacija morala da se odvija: prvo pričati i slušati i na kraju „ostaviti reči u sebi da rastu“. Što će reći, podsticati impulse sagovornika, promišljati ih i pod izvesnim uslovima ih usvojiti.

Sada je trebalo utvrditi postavku stihova. Bilo mi je jasno da vremenskoj odrednici „ponekad“, kao i upečatljivim „šiljatim kljunovima“, treba da odgovara po jedan ceo stih. Radi se naravno o isticanju centralnih reči. Tome pripada i metafora „sahraniti“ koja fokusira izraz prve strofe. Odlučio sam se da za ovu reč rezervišem ceo jedan stih.

reči

*ponekad
reči bi trebalo
sahraniti
zabraniti im svetlost
i ostaviti ih da spavaju*

*inače će odlepršati
kao ptice
i napasti svojim
šiljatim kljunovima*

*ponekad
treba pričati
i slušati
i ostaviti u sebi reči
da rastu*

***

U okviru jednog pesničkog festivala održanog u blizini zamka Bensberger, koji je upravo trebalo da bude kompletno renoviran, popeo sam se gore da malo istražujem. Već sam više puta bio tamo gore. Još u vreme kada je belgijska vojna vlast zamak proglasila zabranjenom zonom, upoznao sam važne delove građevine u jednom vodiču. Promenljiva istorija građevine – lovački zamak, bolnica, kasarna, napola¹⁴ i belgijska gimnazija – uvek me je iznova fascinirala.

Prošao sam kroz reprezentativna ulazna vrata od kovanog gvožđa i ušao u sredinu prostora koji se nalazio između oba krila i glavne zgrade dvorca (po ugledu na Versaj). Pre nekoliko godina zidovi su ponovo okrečeni u belo, onako kako su i izvorno izgledali. Kasnije sam formulisao:

*„belo našminkani zidovi
ruke široko otvorene*

---

¹⁴ Napola (skr. od nem. *Nationalpolitische Lehranstalt* – Nacionalno-politička školska ustanova) – ustanova internatskog tipa za vreme nacističke Nemačke u kojima je trebalo da bude školovano buduće „nacionalsocijalističko vođstvo“ (prim. prev.)

sto prozora visoko podiže obrve“.

Nisam hteo da govorim o „belo našminkanim zidovima“, već da izrazim da zidovi iz estetskih razloga više nisu bili u dugo vremena uobičajenoj, žuto-smeđoj, peščanoj boji. Bili su, kao i neko lice, „doterani“. Zamislio sam kako su, dok su prolazile povorke, parade, ili za vreme praznika, iza prozorskih stakala bila sakrivena brojna lica koja su mimikom komentarisala događaj. Ne samo prozori, nego i ljudi iza njih „visoko su podizali obrve“.

Dugo vremena su se u dvorcu školovali ili pruski kadeti ili izabrana, fanatična, arijevska omladina. Podizanja zastave i postrojavanja bila su dakle stalno na dnevnom redu. Uskočio sam u mašti u kožu jednog takvog „pitomca“ da bih učestvovao u postrojavanju. Zapisao sam:

*„kažnjen ostrim pogledom
obučem uniformu i stanem u stroj
postrojavanje to je bilo
zastave su lepršale na vetru“.*

„Oštar pogled“ uniformisanog pruskog narednika nije podnosio mlitavo držanje. Zbog kontrolisanja se postrojavalo. „Lepršave zastave“ tradicionalno pripadaju jeziku slika jednog vojno uređenog sveta. Na to sam hteo da asociiram.

Zamislio sam kako se posle postrojavanja vraćam u odeljak zamka za stanovanje kadeta, sa dugim hodnicima i spavaonama bez ijednog ukrasa u kojima je bilo po trideset poljskih kreveta. Bio je to jedan kafkijanski svet u kojem se mogao osetiti strah. Formuliseo sam:

*„stupim u svet beskrajnih hodnika
tu gde pomaže vrisak
škrtih soba sa znojem u vazduhu
i lagano drobi se kreč“*

U jednom takvom svetu bez svedoka moglo je da se dogodi zlostavljanje od strane ostalih kadeta ili zloupotreba vlasti vaspitača („tu gde pomaže vrisak“). U spavaoni sa 30 mladića moralo je prilično da zaudara, čak i ako se redovno čistilo, zbog toga upućivanje na miris znoja. Pre i posle rata često je nedostajalo novca za saniranje prostorija, kreč se u starim zgradama jednostavno uvek ponegde drobio.

Svet kadeta i Hitlerove omladine me je umorio i hteo sam da ga napustim. Otišao sam duhom u glavnu zgradu sa reprezentativnom kneževskom odajom tačno u središtu zamka. Odavde je pogled sa prozora stvarno isplativ. Zamak je sagrađen tako da njegovo središte gleda ravno na katedralu u Kelnu. Čak i u vreme izgradnje zamka (1703-1710), kada nijedan toranj kelnske katedrale nije bio izgrađen do kraja, arhitekta je prema njoj bio orijentisan. Napisao sam:

*„sklonim se u kneževsku odaju
pogled preko lišća i golih udolina
na horizontu rogovi katedrale“.*

Glagol „skloniti se“¹⁵ je dramatizacija koja mi se učinila odgovarajućom, jer svet pruske vojske doživljam odbojnim. „Kneževska odaja“ trebalo bi da prizove asocijacije na

---

¹⁵ Originalno nem. *retten* – spasiti se. (prim prev.)

vreme u narodu omiljenih graditelja „Jana Velema“,¹⁶ Hercoga od Jiliha i Berga i nadvojvoda od Falca. Oni, doduše, nisu više lično uživali u atraktivnom lovačkom zamku, ali su ga u to vreme hvalili mnogi zaljubljenici, Gete na primer.

Tornjevi kelnske katedrale nad površinom Rajne podsetili su me na rogove i ova metafora mi se učinila prikladnom za završetak pesme.

zamak bensberg

*belo našminkani zidovi
ruke široko otvorene
sto prozora visoko podiže obrve
kažnjen oštrim pogledom
obučem uniformu i stanem u stroj
postrojavanje to je bilo
zastave su lepršale na vetru*

*stupim u svet beskrajnih hodnika
tu gde pomaže vrisak
škrtih soba sa znojem u vazduhu
i lagano drobi se kreč*

*sklonim se u kneževsku odaju
pogled preko lišća i golih udolina
na horizontu rogovi katedrale*

***

Uz pomoć ove četiri situacije pisanja pokušao sam da pokažem kako jedna pesma može da nastane. Svestan sam da postoje i druga polazišta i metode za sastavljanje pesme. Rodove političke ili humorističke poezije nisam razmatrao zbog raspoloživog prostora.

sa nemačkog preveo Marko Stojkić

---

¹⁶ Nemački plemić Johan Vilhelm od Falca (1658-1716. Diseldorf) u narodu je bio poznatiji kao *Jan Wellem*. (prim. prev.)

Karl Krolov

SIGURNOST U NESIGURNOSTI

intervju sa samim sobom

Pitanje: Vi ste pesnik i neki već odavno poznaju Vaše pesme. Jer ste tvrdoglavo ostali pri tome da ih pišete. Možete li da mi pojasnite ovu tvrdoglavost?

Odgovor: Ona je najpre stvar temperamenta. Ja sam žilav čovek, rado ostajem pri onome što sam započeo. I to je nepopravljivo. Ali osim toga, to je i pitanje uživanja u literarnoj avanturi. Onome ko to traži, ako ne potiskuje ovu radoznalost, otvaraju se pri pisanju stihova bogate i uzbuđljive mogućnosti. U većoj meri nego inače u literaturi.

Pitanje: Šta podrazumevate pod avanturom pesnika?

Odgovor: Uraditi nešto što odgovara himeri. Baviti se nečim što će trajno samo sebe opovrgavati. Nečim što je protivrečno. Taj „najneviniji od svih poslova“ iz Helderlinovih fragmenata uvek je bio jedan opasan, visoko komplikovan i neizvestan posao. Jedan trenutni posao. Čijoj himeralnoj prirodi koju stvara pripada i ona predstava u trenucima rezignacije, da su pesnici samo pronalazak drugih pesnika.

Pitanje: Zar to nisu pre igriva nego rezignirana pitanja? A osim toga i ponešto uopštena? Trebalo bi da kažete više o svojim sopstvenim nastojanjima i iskustvima.

Odgovor: Nastojanjima? To je ključna reč. – Kada sam počeo da pišem pesme imao sam naravno čvrsto nastojanje da pišem dobre pesme. Ali ko to nema? To se po sebi razume. Samorazumljivo častoljublje senzitiviteta. Ne mogu dobro da se setim da li sam ovim dobrim pesmama hteo nešto posebno da „postignem“. Trebalo je samo da postoje. Da budu ubedljive svojim prisustvom, ne svojim strofama, svojim predmetima, ne svojim izazovima, zahtevima, smelostima, jačinom. Naravno da su te pesme imale svoje sadržaje. Njih se ni do danas nisu odrekle. Ali takav sadržaj je zatim u sve većoj meri suzbijan da bi na kraju upravo ostao zatvoren, prisutan u najskrovitijoj i zato najslobodnijoj, nezavisnoj formi. A ne kao opterećenje, kao prinuda, kao težina pod kojom tekst počinje da pati. Ne volim stihove koji uzdišu zbog sopstvene važnosti.

Pitanje: Vi ste takođe protiv pogrešnih očekivanja koja se tiču primenljivosti pesme?

Odgovor: Tako je. Za mnoge je očigledno teško da uvide da pesma nije i ne može da opstane kao upotrebljiva i da – za mene – ona zadržava neumirljivu plašljivost da se dokaže kao nešto verodostojno. Ona nije u stanju da teši ili razdražuje. Ona nije u konkurenciji sa bilo kojim intelektualnim uzbuđenjem. Ona hoće da se oslobodi jednog dubokog smisla pred kojim je nemoćna. Ona hoće da se oslobodi misija svih vrsta. Ali – već sam rekao – ona hoće da postoji. Upravo to je možda ono najteže, najnerazumljivije. Jedan mnogoznačni položaj koji kao autor takvih pesama moraš da prihvatiš sa ubeđenjem da ne može da bude nikako drugačije. Snaga, snaga otpora jedne pesme zavisi od reči od kojih se sastoji. Od međusobnog ophođenja reči unutar pesme, od jedne kratke, intenzivne, verodostojne povezanosti. Ukoliko uspe, ova povezanost može da stane iza svega. Iza bilo kog predmeta, iza bilo koje zamislive materije.

Pitanje: Ponovo postajete uopšteni. Dopuštate, doduše, da se prepoznaju Vaše naklonosti i antipatije, ali premalo se osvrćete na sebe lično, na Vašu sopstvenu praksu.

Odgovor: Neću se udaljiti od teme. Čak i kada sam mišljenja da bi neko ko piše pesme trebalo pesmama da prepusti da govore same za sebe, on čak i tada postiže da se govori o njemu samom. On se upliće i s vremena na vreme ulazi u život svojih pesama, ali ionako uvek prekasno. Onda kada su se pesme od njega udaljile. Nakon što im je okrenuo leđa i nakon što su se njegovi stihovi već odavno od njega osamostalili. Ali pitajte me sami konkretnije. Pitajte me tako da ne mogu da izbegnem odgovor.

Pitanje: Dobro. Upravo ste pojasnili distancu između autora i pesme i time pre svega izrazili sopstveni odnos prema napisanom.

Odgovor: Da. Hoću da se ono što sam napisao od mene odvoji. Moram da ga se oslobodim. I tekst hoće od mene da se oslobodi. On mora da isproba svoju sreću. Mora da se probije. Ali to je još uvek *moj* život, ako tekst ostane u životu, i *moja* sreća, ako on ima sreće. Napetost raste sa udaljavanjem. Ljudi koji ne mogu da se oslobode od onoga što su stvorili i prikazali ostaju u jednoj vrsti preopterećenosti, imaju premalo vazduha za ono što još preostaje, što još nisu postigli. A uvek nešto preostaje. I šta je rešenje? Radi se o tome da se nastavi dalje od pesme do pesme. Naravno, ne u smislu bilo kakvog dosadnog napretka već u smislu jednog doživotnog nemira, nezavršive radoznalosti i okušavanja u upuštanju u jedan ponekad podmukli materijal. Ono što sam napisao moram odmah da posmatram kao nešto što sam ostavio iza sebe, a ono što još nisam napisao od sada pa nadalje me zaokuplja da bi bilo ostvareno.

Pitanje: Što se tiče nenapisanog, ne odlučujete se ni na šta određeno?

Odgovor: Rekao sam vam kakvih se namera držim. Naravno da mogu da se izražavam u određenom cilju, povodom određene okolnosti, a pomoću vokabulara koji mi je raspoloživ. Ali pred nenapisanim tekstom ja sam sasvim bez predubedenja. Na jednom mestu i pomoću određenih reči tekst se stavlja u pokret. Sve to liči na iznenadni juriš. Iako je to prepad koji se dobija takoreći pod kontrolom. A ne puko osvajanje koje se izdaje za inspiraciju, a nije ništa drugo do nesposobnost i diletantizam. Ne poletna vrelina ideje i slučaja kojem – poslužimo se Ničeom – ne bi trebalo oduzeti bezazlenost. To je pre jedno mirno prepuštanje tekstu da radi po svojoj naklonosti, pri čemu se na reči motri da ne bi pobegle, da se ne bi zaostalo i kaskalo za njima u nameri da se sustignu. Tekst može brzo da isklizne autoru.

Pitanje: Dakle postoji li za Vas – pošto se držite nepristrasno – uopšte pitanje kratkih ili dugih pesama?

Odgovor: Koliko je duga ili koliko kratka neka pesma, meni je svejedno. Uvek se iznova zastupa jedno ili drugo. – Bodler uostalom primećuje u jednom pismu Armonu Fresu: „Što se tiče dugih pesama, znamo šta o njima treba misliti. One su utočište onih koji su nesposobni da pišu kratke.“ To je rečeno neprijateljski i odnosi se očigledno na ono što je Šarl Bodler sam pisao. – To da danas kratke pesme tvrdoglavo opstaju povezano je sa čudnim procesom koncentracije pesme, a i sa onim što je Fransis Ponž nazvao „semantičkom gustinom stvari“. Takođe i sa isparavanjem materije. Dok u takozvanim dugim pesmama iznova počinje ovaploćenje materije.

Pitanje: Ali malopre ste upravo utvrdili da u Vašim pesmama ova materija ostaje zatvorena čak i kada je redukovana. Od koje vrste je onda ova redukovana materijalnost?

Odgovor: Verujem da su predmeti koje sam odabrao u pesmama prisutni bez snage svoje predmetnosti i bez težine materijaliteta. Želeo bih da kažem da su to materije koje se nalaze u stanju promena. I dakle, pokretna, dematerijalizujuća saopštenja. Od svoje materijalnosti

olakšana, lebdeća, balansirajuća tematika. – Da se izrazim poetski: hoću da kažem ruža ili oko ili usta ili šaka. Ali istovremeno da predstavim prelaz sa ruže, oka, usta, šake na njihovo okruženje, na vetar, vazduh, svetlo, na jedan laki ansambl koji pomaže pojednostima da postanu što je moguće tečnije. Želeo bih uvek, da tako kažem, uz predmete da prislonim nosače dok kličaju, koji će ih voditi sve više u vis, u nesumnjivo, otvoreno plavetnilo.

Pitanje: I posle takvih akrobatskih vežbi – kako ih nazivate – šta preostaje Vama?

Odgovor: Osećaj velike, možda i jezive slobode. Nezavisnost. Sigurnost u nesigurnosti, u balansiranju pri kojem se svakog trenutka može pasti, da bi ti taj pad bio ljutito pripisan na račun, ukoliko je od drugih uopšte primećen. – Ostaje mi u svakom slučaju osećaj da u jednom trenu mogu da uradim ono što hoću. Avantura u kojoj se krećem ozbiljan je proces. Onako kao što su igračke ozbiljni predmeti. Leon-Pol Farg usudio se da piše o smrti kao o „ozbiljnoj božijoj igrački“. Ovu rečenicu ne mogu da zaboravim ni kada me proleće pretvara u krpenog slavuja, jesen u prepariranog fazana, a mehanizam godišnjih doba se odmotava, u logični, kartezijanski maj, u pitanja ljubavi.

(1964)

sa nemačkog preveo Marko Stojkić

pisali su:

Lujza Glik (Louise Glück) je američka pesnikinja rođena 1943. godine u Njujorku. Diplomirala je na univerzitetu Kolumbija i predavala na više univerziteta. Objavila je petnaest knjiga poezije i jednu knjigu eseja o poeziji. Zastupljena je u brojnim antologijama savremene američke poezije. Dobitnica je mnogih nagrada, uključujući i *Pulicerovu, Nagradu Američke akademije, Njujorkerovu nagradu za poeziju, Nagradu Volas Stivens* i druge.

Artur Zi (Arthur Sze) je američki pesnik kineskog porekla, rođen 1950. godine u Njujorku. Prvih šest zbirki pesama objavio je u reizdanju, u okviru jedne knjige pod nazivom *The Redshifting Web: Poems 1970-1998* (1998). Pored ove, objavio je još tri knjige poezije: *The Silk Dragon: Translations from the Chinese* (2001), *Quipu* (2005) i *The Ginkgo Light* (2009). Priredio je knjigu autopoetičkih tekstova kineskih autora *Chinese Writers on Writing* (2010). Njegova poezija je prevedena na desetak jezika. Dobitnik je brojnih nagrada, od kojih su najznačajnije *Gugenhajmova stipendija* i nagrada za poeziju *Lenan fondacije*. Živi u Santa Feu, Nju Meksiko, gde radi kao profesor na Institutu američko-indijanskih umetnosti.

Dajan Vord (Diane Ward) je američka pesnikinja rođena 1956. godine u Vašingtonu. Njena poezija se najčešće vezuje za prvi talas jezičke poezije koja je bila u usponu sedamdesetih godina 20.veka. Objavila je petnaestak zbirki poezije u periodu od 1977. godine do danas. Dobitnica je mnogih nagrada i uvrštena je u brojne antologije savremene američke poezije. Sarađivala je sa kompozitorom Majklom Vebsterom koji je pisao muzičku pratnju za njene pesme i sa avangardnom muzičarkom Emili Hej. Živi u Santa Monici, Kalifornija.

Ognjen Petrović je rođen 1981. u Beogradu. Piše poeziju. Pesme je objavljivao u *Beogradskim novinama*, časopisu *Akt*, kao i u mnogim zbornicima poezije. Rukopisna verzija zbirke pesama *Kečevi & osmice* biće štampana u ediciji *Prvenac SKC-a* iz Kragujevca krajem 2011. godine. Na festivalu *Šumadijske metafore 2011.* nagrađen prvim mestom (zbirka pesama *Prekid prenosa* u pripremi za štampu). Živi u Mladenovcu.

Dragoslava Barzut, kritičarka, novinarka i pesnikinja, rođena je 1984. u Somboru. Diplomirala je komparativnu književnost u Novom Sadu, gde je delovala u okviru Centra za novu književnost *Neolit*, Novi Sad. Objavljuje književnu kritiku i poeziju. Njen esej *Recepcija poezije Rastka Petrovića u zbirci Otkrovenje u 21. veku* osvojio je drugu nagradu za esej na konkursu *Ulaznica 2009*. Autorka je *Malih novina* od marta 2010. godine.

Tamara Šuškić, rođena 1981. u Beogradu. Objavila je dve knjige: *Slika jedne slagalice* (Matica srpska, 2001) i *Private show* (Narodna knjiga, 2005). Treća zbirka *Porodične i putopisne pesme* je u pripremi. Koautorka je zbornika poezije i autopoetika nove generacije pesnikinja *Diskurzivna tela poezije* koja je nastala kao rezultat rada pesničko-teorijske škole pri Asocijaciji za žensku inicijativu (AŽIN, Beograd, 2004). Uvrštena je u antologije savremene poezije *Tragom roda smisao angažovanja* (DEVE, 2006) i *Van kutije* (Grigorije Dijak, 2009). Sa autorkama Anom Seferović i Tanjom Marković napisala je drame *Diskretne žene, dekorativno dete, danska dogma* (Scena, Novi Sad, 2008. i Nova drama www.nova-drama.org) i *Plovidba* (javno čitanje na Sterijinom pozorju, Novi Sad i u gledališću Glej, Ljubljana). Objavljivala je u časopisima iz zemlje i inostranstva. Uređuje blog: www.pratiquevoila.blogspot.com. Bavi se fotografijom.

Objavljivala u Agonu: [Agon br. 6, Primaš bukete sa datumima i poreklom](#)

Viktor Radonjić je rođen 1973. godine u Beogradu. Poeziju je objavljivao u *Internacionalnoj reviji „Signal”*, *Savremeniku*, *Gradini*, *Mostu*, *Poljima*, kao i na internet portalima – *Balkanski književni glasnik*, *Knjizevnost.org*, *Projekat Rastko* i *Knjigomat*. Objavio je zbirke pesama: *Nadir* (2002), *Tmina i srebro* (2004), *Ekologija fraze* (2005) i roman *Prozor u zid* (2010). Živi u Beogradu.

Objavljivao u Agonu: [Agon br. 2, Mastilo tek primetnog smeška](#)

Marko Stojkić je rođen 1981. godine u Smederevu. Od 1997. do 2011. živeo u Beogradu. Trenutno živi u Nemačkoj (Kincelzau), gde radi kao lekar. Poeziju je objavljivao u časopisima *Polja*, *Letopis matice Srpske* i *Koraci*, kao i na internetu. Prevodi sa nemačkog jezika, uglavnom savremenu poeziju. Objavljivao u Agonu: [Agon br.9, Kućna tehnika miruje](#)

Norbert Humelt (Norbert Hummelt) je rođen 1962. u Nojsu. Studirao je germanistiku i anglistiku u Kelnu. Predavao na Nemačkom institutu za književnost u Lajpcigu, a trenutno živi u Berlinu. Za pesništvo višestruko nagrađivan, između ostalog i sledećim nagradama: *Mondseer Lyrikpreis*, *New York-Stipendium des Deutschen Literaturfonds*, *Niederrheinische Literaturpreis*. Autor je brojnih eseja o istoriji književnosti i poetici. Prevodio Eliota i Jejsa. Knjige pesama: *knackige codes* (1993), *singtrieb* (1997), *Zeichen im Schnee* (2001), *Bildstock* (2003), *Stille Quellen* (2004) i *Totentanz* (2007).

Ginter Helmih (Günter Helmig) rođen je 1941. u Kelnu. Živi u Bergiš Gladbahu. Studirao je germanistiku i istoriju. Do 2005. godine bio je profesor u gimnaziji, a sada je predsedavajući književnog udruženja *Wort und Kunst*. Zastupljen je u brojnim časopisima i antologijama. Objavio je dve zbirke pesama. Godine 1999. osvojio prvu nagradu na autorskom nadmetanju *Schloss Bensberg*.

Karl Krolov (Karl Krolow, 1915-1999) je jedan od najznačajnijih nemačkih posleratnih pesnika. Živeo je u rodnom Hanoveru i Darmštatu. Studirao je germanistiku, romanistiku, filozofiju i istoriju umetnosti u Getingenu i Breslauu. Objavio je brojne knjige poezije, knjige eseja i autobiografske proze u periodu od 1943. godine do smrti. Prevodio je sa španskog, francuskog i na francuski. Dobitnik je mnogih nagrada, i član je više nemačkih akademija umetnosti. Jedno vreme je obavljao funkciju predsednika Nemačke akademije za jezik i književnost u Darmštatu. Pesme Karla Krolova su zastupljene u nekoliko antologija savremene nemačke i svetske poezije na srpskom jeziku.

Impresum

- › urednici
Bojan Savić Ostojić
Vladimir Stojnić

- › web dizajn
Goran Savić Ostojić
Nikola Zlatanović

- › lektura
Jelena Milinković

